

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Crisis Theologica

Cárdenas, Juan de

Sevilla, 1687

Dissertatio XXIII. An sint aliquæ causæ excusantes furtum, aut subreptionem famulorum, aut restitutionem consulentis furtum?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-75689](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-75689)

modo autem essent eadem subiecta in utero, & extra uterum, non composita ex anima rationali in utero; extra illū cōposita ex animarationali?

74. Quod attinet ad consequentiam, quæ in ea propositione inferitur, nempe: *Consequenter dicendum erit, in nullo abortu homicidium committi*; ea quidem est indigna viro Dialecticæ perito. Etenim etiam si esset probabile, non infundi animam ratiolem, nisi in ipso momento partus; adhuc reus esset homicidij, qui paulo ante partum efficeret abortum. Quod sic ostendo. Dum probabile est, hominem esse mortuum, & probabile est, esse viuum, non licet pugione illum configere, essetque reus homicidij, qui sic configeret. Quare? Quia eo ipso exponitur periculo probabili occidendi hominem. Nam (vt loquitur P. Suarez disp. 18. de censuris sect. 3. num. 16.)

In moralibus eiusdem malitia est, constituere se voluntarie in morali periculo, & proximo committendi aliquod crimen. & committere illud. Sic etiam si probabile est, id, quod à longe video, esse suppositum humanum, & probabile est esse feram; homicidij reus ero, si telum in illud conijciam; quia sic me constituo in probabili periculo proximo occidendi hominem. Vt late ostendi in 3. part. Cris. Theol. disp. 56. cap. 3. art. 2., & prius in 1. part. Cris. disp. 15. cap. 4. art. 2. num. 185. Eodem ergo modo, si probabile esset, puerum in utero præditum esse anima rationali; & ita existentem vulnerarem læthaliter (potione, an gladio, nihil interest) periculo probabili proximo me exponerem occidendi hominem, ideòque reus essem homicidij.

75. Sicut ergo hæc est prava consequentia: *Probabile est illud, quod à longe video esse feram, non*

hominem, ergo qui illud sagitta confixerit, licite operabitur, & non erit reus homicidij; eodem modo hæc est pessima consequentia: *Probabile est, fatum in utero non esse rationalem: ergo qui illum læthaliter vulnerat, non est reus homicidij.*

DISERTATIO XXIII.

An sint aliqua causa excusantes furtum, aut subreptionem famulorum, aut restitutionem consulentis furtum?

CAPVT. I.

An furtum excusari possit à culpa ratione alicuius necessitatis.

1. **Q**uia quatuor sequentes propositiones pertinent ad tractationē de furto, placuit eas sub vna disertatione continere. Igitur trigessimæ sextæ propositio ex damnatis hæc est: *Permissum est furari, non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi.* Et quidem de hac materia late egi in 1. part. Cris. Theol. disp. 20., & in 3. part. disp. 56. cap. 8. art. 6., & disp. 57. cap. 3. art. 6. à num. 150., & disp. 80. cap. 1. In quibus locis late explicui discrimen inter necessitatem extremam, gravem, & communem: & etiam quæ dicantur bona superflua naturæ, & quæ superflua statui, & ex quibus superfluis teneantur divites opitulari indigentibus. Et quia hæc materia latissima est, eam coarctabo ad ea solum

explicanda, quæ necessaria sunt ad perfectam intelligentiã huius damnationis.

ARTICVLVS I.

An hæc propositio, Permissum est furari in extrema necessitate, subiaceat huic damnationi?

SYMMARIVM.

In extrema necessitate licitum esse subripere certum est apud omnes. num. 2.

Subiacet damnationi propositio, quæ dicit licitum esse furtum in extrema necessitate. num. 3.

Præcipua intentio decreti est docere, in nullo casu furtum esse licitum. num. 4.

S. Thomas docet, omne furtum esse peccatum. num. 5.

Doctores Lovanienses censuerunt, in nullo casu permissum esse furari: & oppositam propositionem detulerunt Pontifici condemnandam. num. 6.

Quamvis liceret subripere in necessitate gravi, hæc propositio, [licitum est furari in necessitate gravi] damnata manet. num. 7.

2. **I**N extrema necessitate licitum esse indigenti subripere à divite, quæ necessaria sunt ad talem necessitatem sublevandam, extra controversiam est. Id enim docent unanimiter Theologi cum S. Thoma 2.

S. Thom.

2. quæst. 66. art. 7. Et adhuc inquirimus, an subiaceat huic damnationi ista propositio, *Permissum est furari in extrema necessitate*. Tres illi Scriptorum Lumbier, Filguera, &

Lumb.
Filguer.
Hozes.

Hozes, qui explicationem harum propositionum aggressi sunt, nihil de hac quæstione dicunt, supponentes solum damnare Pontificem eam opinionem, quæ admittit, posse pauperem in gravi necessitate constitutum subripere à divite, quæ necessaria sunt ad eam necessitatem sublevandam.

3. Dicendum tamen est, istam propositionem subiicere huic damnationi. Probatur. Nam præcipua intentio huius damnationis est damnare eam assertionem, quod *in aliquo casu licitum sit furtum*: sed hæc propositio admittit, quod in aliquo casu licitum sit furtum: ergo hæc propositio incurrit eam damnationem. Admittendum itaque est, quod in extrema necessitate licitum est subripere à divite necessaria ad illam sublevandam; sed omnino negandum, quod illud sit furtum.

4. Iam verò maior eius syllogismi probatur primo. Etenim Pontifex præcipue intendit damnare id, quod in propositione turpius est: sed in hac propositione 36. turpius est dicere, quod furtum est licitum in aliquo casu, quam dicere, quod in necessitate gravi licet auferre à divite superflua, asserendo simul habere ius ad illa, & idè non esse furtum, ut constat ex ipsa apprehensione terminorum: ergo præcipua intentio damnationis est, damnare id assertum, quod in aliquo casu furtum sit licitum.

5. Probatur secundo eadem maior. Nam multo credibilis est, Pontificem damnare doctrinam, quam reprobatur S. Thomas cum communi Theologorum: sed S. Thomas reprobatur eam doctrinam, quod liceat furtum in aliquo casu: ergo Pontifex illam damnatur. Probatur minor. Nam S. Thomas 2. 2. quæst. art. 5. cuius titulus est: *Utrum furtum*

furtum

furtum semper sit peccatum? Cum in corpore articuli proponat duas circumstantias malitiæ in furto re-
pertas, concludit: *Vnde manifestum est, quod omne furtum est peccatum.* Et nota illud, *manifestum est*, quod denotat evidentiam moralem. Et consequenter ad hanc doctrinam, mox in art. 7. corp. ait: *Si tamen adeo sit evidens, & vrgens necessitas, ut manifestum sit, instanti necessitati de rebus occurrentibus esse subveniendum, puta cum imminet persona periculum, & aliter subveniri non potest, tunc licite potest aliquis ex rebus alienis iua necessitati subvenire, sive manifeste, sive occulte sublatis, nec hoc proprie habet rationem furti, vel rapinae.* Ex quibus patet, S. Thomam negare, esse furtum eam actionem, qua quis in extrema necessitate sibi providet de alienis. Et eodem modo procedunt Theologi in hac materia. Ideo P. Lessius cap. 12. de Iust. dubit. 1 n. 4. ait. *Vnde qui occulte accipit in extrema necessitate, non est fur.* Effet autem prolixæ operæ referre omnes Theologos, qui hæc eadem tradunt.

6. Probatur tertio eadem maior. Nam, ut refert Fagnanus in lib. 1. decreti in cap. *Ne inuitatis.* de Constit. num. 339. Episcopus Gandavensis an. 1657. die 4. Maij consuluit Doctores Lovanienses, ut censuram suam proferrent circa hanc eandem propositionem: *Permissum est furari, non solum in extrema, sed etiam in gravi necessitate.* Ipsi autem placitum suum exposuerunt in hæc verba. *Furari in nullo casu permissum est, quia intrinsece malum: id est, non solum non licet furari in necessitate gravi, sed neque in extrema.* Postea vero ipsi Doctores Lovanienses hanc eandem propositionem detulerunt inter plures alias Sanctissimo D. Innocencio XI. Ut

qua digna esset censura, eam inveteret, ut constat ex libello supplicis quem obtulerunt Romano Pontifici, cuius exemplar transcriptum apud me habeo. Cum ergo Pontifex damnaverit propositionem eodem modo, ac Lovanienses proposuerunt, pro certo habendum est, eam fuisse intentionem Romani Pontificis, scilicet damnandi eam in hoc sensu, quod neque in extrema necessitate liceat furari.

7. Ex dictis infertur, hanc propositionem *Permissum est furari in necessitate gravi*, manere damnatam; idque etiam si esset probabilis opinio docens, quod in gravi necessitate licitum est subripere a divite necessaria ad illam sublevandam: quia iuxta hanc damnationem, nunquam concedendum est, quod in aliquo casu furtum sit licitum: & quamvis esset probabile, quod tunc licet subripere, non esset probabile, quod tunc liceret furari propter dicta.

ARTICVLVS II.

An opinio docens licitum esse in gravi necessitate subripere a divite necessaria, incurrat hanc damnationem?

SYMMARIVM.

An damnetur propositio docens, in necessitate gravi licere, non furari, sed subripere. num. 8.

Fundamenta pro parte negante, quod opinio affirmativa subiaceat damnationi. num. 9 & seqq.

Fundamenta pro parte, que affirmat, eam opinionem manere damnatam. num. 12. & seqq.

Quam

Quam sit evidens, egentem graviter non habere ius ad rem huius divitis determinati? num. 13. & 14. Quid censuerint Doctores Lovanienses? num. 15.

8. **V** Idimus, damnatam esse eam propositionem sub termino furti; quia furari numquam est licitum: restat modo examinare, an damnata maneat ea opinio sub termino *subreptionis*, ita ut quavis vi huius damnationis non liceat furari in necessitate gravi; liceat tamen subripere necessaria in tali necessitate.

9. Et pro parte negante, quod ea opinio sub termino *subreptionis* maneat damnata, hæc fundamenta stare videntur. Primum. Hæc damnatio docet, esse illicitum furari in necessitate gravi: sed ea opinio non admittit, quod licitum sit furari in in tali necessitate: ergo hæc damnatio non tangit eam opinionem.

10. Secundum. Nam *semper in obscuris, quod minimum est, sequimur*. Ut dicitur in l. *Semper ff. de Regul. iuris*, & cap. *Contra eum* de Regul. iuris in 6. *Contra eum, qui potuit dicere apertius, facienda est interpretatio*. Ergo cum obscurum sit, & dubium, an damnatio loquatur solum in sensu furti, ut furti, an etiam in sensu subreptionis eorum, quæ necessaria sunt pro gravi necessitate sublevanda; minimum sequi debemus, atque adeo non extendere ad subreptionem necessariariorum. Et siquidem Pontifex intendebat damnare non solum rationem furti, ut furti, sed etiam subreptionem, quæ dicitur non habere rationem furti; videtur debuisse dici clarius, & apertius; atque adeo contra decretum videtur facienda interpretatio.

11. Tertium. Nam Theologi, qui interfuere consultationibus habitis circa propositiones damna-

tas, sæpius dixerunt, sufficienter intelligi has damnationes, per hoc quod statuatur, & salvetur propositio contradictoria propositionis damnata: sed admissa opinione, quæ docet licite posse subripere necessaria in necessitate gravi, salvatur contradictoria propositionis damnata; scilicet *Non est permissum furari in necessitate gravi*, eo quod dicat, eam subriptionem non esse furtum: ergo per hoc sufficienter intelligitur hæc damnatio.

12. Sed pro parte, quæ affirmat, eam opinionem manere damnatam, etiam in sensu meræ subreptionis, & non in sensu furti, ut furti, militant etiam fundamenta non vulgaria. Primum fundamentum est. Evidens enim est, cum, qui subripit necessaria in necessitate gravi, committit furtum: sed ea damnatio condemnat furtum in necessitate gravi: ergo condemnat eum, qui subripit necessaria in necessitate gravi. Et quidem si vera est maior, evidenter convincitur intentum.

13. Quod autem ea vera sit, probatur. Est enim evidens assertio illa, quam ponit S. Thomas 2. 2. quæst. 66. art. 7. *Sed quia multi sunt necessitatem patientes, & non potest ex eadem re omnibus subveniri, committitur arbitrio uniuscuiusque dispensatio propriarum rerum, ut ex eis subveniant necessitatem patientibus*. Ex quibus, sic efformatur demonstratio. Ille committit furtum, qui rem subripit, ad quam nullum habet ius: sed pauper constitutus in necessitate gravi nullum habet ius ad rem Petri: ergo si rem subripit ab illo, committit furtum. Maior, & consequentia certissima sunt.

14. Probatur minor. Eo ipso quod sint plures gravem necessitatem habentes, vel dicendum est, omnes habere ius ad subripiendam rem.

rem Petri, vel non omnes, sed eum determinatum, aut duos determinatos. Si dicatur primum, id quidem falsum est, & impossibile; quia ut loquitur S. Thomas supra: *Non potest ex eadem re omnibus subveniri.* Si vero dicas, unum determinatum, aut duos determinatos habere ius ad rem Petri, id etiam omnino est falsum: nulla enim Auctoritas determinavit, quis cui teneatur opitulari. Sicut enim quamvis Episcopus teneatur ad conferenda beneficia Clericis, nullus tamen clericus habet ius, ut sibi aliquod eorum conferatur; ita licet Petrus, quibus dives, ex superfluis teneatur ad clarificandum eleemosynam pauperibus ingravi necessitate constitutis, nullus tamen habet ius ad hoc, quod sibi succurratur à Petro.

Secundum fundamentum est. Nam Doctores Lovanienfes consulti ab Episcopo Gandavensi circa hanc eandem propositionem, ut supra retuli art. præced. ultra ea verba relata, addiderunt: *Subripere autem alienum, permixtum est in extrema necessitate quando aliter haberi non potest, sed illud extendere indefinite ad necessitatem gravem, est dare ansam pauperibus ad passim furandū.* Ipsi ergo Lovanienfes propter hoc inconveiens proposuerunt sanctissimo D. Innocentio XI. hanc eandem propositionem in eodem sensu, à quo ipsi abhorrebant; & videtur Pontifex annuisse: ergo mens Pontificis est, damnare propositionem, quatenus extensa ad necessitatem gravem, dat ansam furandi pauperibus. Hæc sunt fundamenta, quæ pro utraque parte videntur urgere.

ARTICVLVS III.

Resolvitur questio

SYMMARIVM.

Non intelligitur hæc damnatio respectu necessitatis gravis Reipublice num. 16.

Neque intelligitur de necessitate quasi extrema. num. 17.

Si ea propositio intelligatur sine ordine ad praxim, subijcitur damnationi: & qua ratione sit evidens, id esse furtum. num. 18.

Responsio impugnatur. num. 19.

Quam iniustum sit spoliare possidentem ob solas rationes probabiles de proprietate: & quid inde pro conclusione? num. 20.

Ea propositio, ut solum prodest ad speculationem, & non ad praxim, non subiacet damnationi. num. 21.

Quando dicitur, licitum esse talem actionem sub tali conditione, & impossibile est conditionem reduci ad praxim, tunc opinio solum prodest speculationi. num. 22.

Quomodo hæc damnatio liquatur solum de opinione in ordine ad praxim. num. 23.

Enumerantur conditiones, quæ praxim reddunt moraliter impossibilem. num. 24. & seqq.

Quando valeat à propositione speculativa ad practicam. num. 27. & seqq.

Solvuntur argumenta initio articuli 2. proposita. num. 30. & seqq.

Altera instantia solvitur num. 32. & 33.

Neque in speculatione admittendum est, licere pauperi subripere necessaria in necessitate gravi num.

16. **S**uppono primo, non extendi hanc damnationem ad necessitatem gravem totius Reipublicæ, in qua Respublica, aut eius nomine Magistratus aufert superflua divitum, ut opuletur ei necessitati communi. Nam, ut ostendi in 3. part. Cris. Theol. disp. 80. cap. 2. num. 15. cum S. Thoma 2. 2. quæst. 32 art. 6., Caetano ibid., P. Suario de Charit. disp. 7. sect. 4. conclus. 1., & illustris Tapia in eisdem quæst., & art. S. Thomæ docui, necessitatem gravem Reipublicæ æquivalere extremæ necessitati.

17. Suppono secundo, neque sub hac damnatione comprehendenti sententiam, quam docui in eadem disp. 80. cap. 1. nempe licitum esse in necessitate *evidenter urgenti*, quam alij vocant *quasi extremam*, auferre necessaria ad talem necessitatem sublevandam. V. g. cum evidenter instat periculum gravissimi damni, puta si Petro evidenter immineat à mauris periculum captivitatis, & Petrus videat equum alienum sibi proximum; potest enim illum usurpare ad fugam; & sic in similibus. Hæc enim non est necessitas gravis, de qua loquitur decretum; ea enim potius reducitur ad necessitatem extremam. Vide hæc latius tractata in ea disp. 80.

18. Dico primo. Si taliter affirmetur propositio, quod non dicatur solum speculative probabilis, sed affirmetur re ipsa posse deduci ad praxim; talis propositio subiacet damnationi. Hæc conclusio efficaciter probatur primo eo primo argumento, quod art. præced. propositi pro parte affirmante: nempe quia evidens est, esse furtum, quod pauper graviter egens aufert à Petro, cum nullum habeat ius ad rem Petri. Cum ergo hæc damnatio condemnet furtum in necessitate gravi,

condemnat utique hanc subriptionem rei alienæ

19. Dices, quod licet pauper graviter egens non habeat ius ad rem Petri determinate; habet tamen ius ad acquirendum quidquid obvium occurrerit sufficiens ad sublevationem suæ necessitatis. Sed contra est; instat enim adhuc argumentum Sancti Thomæ, quod *sunt multi gravè necessitatem patientes; & non potest ex eadem re omnibus subveniri, idèd committitur arbitrio uniuscuiusque dispensatio pro priarum rerum*. Ex quo inferitur, quod pauper graviter egens non habeat ius ad quodcumque obvium ex bonis alienis; alioqui omnes pauperes graviter egentes, si solum haberent obviam rem Petri, possent illam omnes sibi acquirere ad medelam: quo facto cito spolaretur Petrus. Est autem summa inæqualitas, quam iustitia fugit, quod unus spoliatur, cæteris indemnibus.

20. Probatur secundo. Nam, ut demonstrabo cap. 2. manifesta iniustitia est, spoliare possidentem re possessa propter solas rationes probabiles: sed dives possidet res suas, & pauper graviter egens solum habet pro se rationes probabiles: ergo manifesta iniustitia est, quod pauper graviter egens subripiat à divite ea, quibus eget. Sed quod subripiatur cum manifesta iniustitia, est manifeste furtum: ergo evidens est, quod pauper in tali casu committit furtum.

21. Dico secundo. Opinio, quam docui in 1. part. Cris. Theol. disp. 20., nempe servatis decem conditionibus enumerandis, posse graviter egentem subripere levamen suæ necessitatis, & non aliter; eo quod solum speculative procedat, & nihil profit ad praxim, non subiacet damnationi,

Dixi,

22. Dixi, *speculative procedat, & nihil prodest ad praxim*: quia quoties dicitur, licitam esse talem actionem sub tali determinata conditione; & constat, esse impossibile in praxi, quod talis conditio ponatur; ea assertio solum deservit speculationi, & nihil prodest ad praxim: sed quando dicimus, licitam esse subreptionem levaminis in necessitate gravi, sub illis decem conditionibus; conditiones sunt tales, ut moraliter impossibile sit, eas conditiones coniungi in praxi: ergo quando dicimus, licitam esse subreptionem levaminis in necessitate gravi sub illis decem conditionibus, hæc assertio solum deservit speculationi, & nihil prodest ad praxim.

23. Quod autem non incurrat hanc damnationem opinio, quæ solum speculative procedit, & nihil prodest ad praxim, satis constat ex ipso decreto; cuius scopus est, ne deducantur ad praxim hæc opiniones, quarum praxis relaxat conscientias, ut constat ex illis verbis decreti, *tamquam scandalosas, & in praxi periculosas*.

24. Iam vero quod ea opinio sub illis decem conditionibus speculative procedat, & nihil prodest ad praxim, ex enumeratione, & consideratione earum conditionum satis clare constat, ut ostendi in 3. part. Cris. Theol. disp. 36. cap. 8. art. 6. ex quibus eas quinque, quæ reddunt impossibilem praxim, hic oportet reperire: Prima est, quod pauper graviter egens sciat evidenter, nullum alium esse pauperem, qui graviter egeat, præter ipsum. Nam cum constet ex verbis relatis S. Thomæ, idem pauperes graviter egentes non posse sibi assumere levamen suæ necessitatis, *quia multi sunt necessitatem patientes, & non potest ex eadem re omnibus subveniri*. Propterea ut pauper

possit sibi assumere levamen suæ necessitatis taliter, debet esse unicus, ut sciat evidenter, nullum alium pati gravem necessitatem.

25. Secunda conditio est, ut pauper sciat evidenter illum divitem, à quo vult auferre levamen suæ necessitatis, habere superflua naturæ, & status. Tertia est, ut sciat evidenter, diviti illi non esse consanguineos pauperes; etiam extra illud oppidum, omnino præferendos. Quarta, ut etiam sciat evidenter, ea, quæ diviti superflua sunt, non esse necessaria ad æs alienum solvendum, aut ad satisfaciendum debitis legalibus. Quinta, ut sciat evidenter, nullam diviti esse obligationem faciendæ donationes remuneratorias, quæ cum vrget, præfertur elemosynis faciendis. Igitur ubi gentium erit pauper, qui hæc omnia possit evidenter cognoscere, saltem evidentia morali: cum ergo concurrere debeat cognitio evidens horum omnium, etiam quod nullus alius est graviter egens in eo oppido, & hanc evidentiam eorum omnium obtinere fit impossibile; fit, impossibile esse in praxi, quod coniungantur conditiones requisitæ ad hoc, quod pauper graviter egens possit licite subripere levamen suæ gravis necessitatis.

26. Hinc fit, quod hæc opinio sic intellecta, & explicata, & ad solam speculationem redacta, non incurrat hanc damnationem; intellecta vero ut practicabilis, scilicet sine præfatis conditionibus, subiaceat damnationi, ut pote de qua verificatur, quod docet, posse pauperem assumere ea, ad quæ non habet ius; atque adeo posse furari.

27. Dices, probabile est, quod bene valet à propositione speculative circa obiectum practicabile, ad practicam, quæ versatur circa idem obiectum.

obiectum: ergo si speculative probabile est, quod liceat pauperi subripere necessaria sub illis conditionibus, id etiã erit practice probabile.

28. Respondetur primo, improbabile esse, quod si propositio speculativa est vera sub quibusdam conditionibus, quæ in praxi nullo modo possunt concurrere, possit valere à tali speculativa ad practicã, vt constat ex dictis.

29. Respondetur secundo, improbabile esse, quod valeat à speculativa ad practicã, quando in praxi datur circumstantia, quæ non reperitur in speculatione: in hoc autem casu datur in praxi nova circumstantia, quæ non reperitur in speculatione, scilicet impossibilitas concursus earum conditionum, sub quibus verificatur propositio speculativa.

30. Ad argumenta posita art. præced. pro parte negante, damnationem incurri, quatenus nostræ assertioni officere possunt, respondeo. Ad primum, concessa maiori, negando minorem, si loquatur de opinione, quæ non respicit eas conditiones enumeratas: quia quamvis præfata opinio dicat, id non esse furtum; est tamen evidenter furtum, cum iuxta eam subripiat pauper ea, ad quæ nullum habet ius, vt ostendi supra.

31. Ad secundum, verum est, quod *semper in obscuris, quod minimum est, sequimur*; nego tamen obscurum esse, aut dubium, quod pauper subripiens ea, ad quæ nullum habet ius, committat furtum; est enim certum quod illud committit. Furari autem etiam in gravi necessitate nõquam licet, iuxta hoc decretum. Ad tertium, patet ex dictis, illud esse furtum, atque adeo eam opinionem non eximi à damnatione.

32. Instabis contra responsio-

nem ad 2. & 3. Ante hanc damnationem censebatur probabile inter sapientes, quod ea subreptio in necessitate gravi erat licita, eo quod censebatur, id non esse furtum: sed hæc damnatio non videtur declarare, id esse furtum: ergo ea opinio non manet damnata.

33. Respondeo, me hucusque locutum esse, cum attentione dumtaxat ad principia intrinseca; virtute quorum existimo, tamquam certum asserendum esse, illam subriptionem in necessitate gravi esse furtum. Attendendo autem ad principia extrinseca, & ad vim huius instantiæ, censeo, circa hoc punctum consuli oportere Romanam Cathedram.

34. Hucusque dixi, non subiacere damnationi opinionem, quæ solum deservit speculationi, & nihil prodest ad praxim; modo restat inquirere, an ea opinio sistens in speculatione vera sit. Asseroque rem melius considerata, libenter à me revocari, etiam pro speculatione, ea, quæ dixi in 1., & 3. part. Crif. Theol. & asserere, neque in speculatione admittendum esse, quod liceat pauperi graviter egenti subripere necessaria, etiam sub illis conditionibus, quæ reddunt praxim impossibilem.

35. Ratio, quæ me movet, est: quia etiam in speculatione non sufficiunt ratione probabiles, vt possessor spoliatur re possessa, vt dicam cap. seq. Sed dives possidet res suas; & pauper graviter egens, etiam sub illis conditionibus, solum habet rationes probabiles pro se: ergo etiam in speculatione, non licet illi ea subreptio.

36. Ad extremum, palam omnibus fiat, si quidiam 1., aut 3. part. Crif. Theol. dixi, quod quo quomodo adversetur huic damnationi, melibenter revocare; sicut etiam protestatus sum in 3. parte. disp. 56. cap. 8. art. 6. disp. 80. cap. 1.

CA.

CAPVT II.

An liceat famulis occulte subripere ab heris aliquid in compensationem maioris pretij, quod censent sibi deberi?

ARTICVLVS I.

Premittuntur principia certa.

SVMMARIVM.

Refertur propositio damnata. numm.

37.

Hac damnatio non loquitur, quando constat evidenter de iniustitia heri. num. 38.

Non possunt famuli uti compensatione ex sola probabilitate iuris, & facti. num. 39.

Iniquum est deturbare aliquem a possessione ob solas rationes probabiles. num. 40.

Referuntur pro hac sententia plurimi Doctores. num. 41. & seqq.

Possessio legitima dat ius certum retinendi. Remissive. num. 45.

37. **T**rigesima septima propositio ex damnatis hæc est: *Famuli, & famula domestica possunt occulte heris suis subripere ad compensandam operam suam, quam maiorem iudicant salario, quod recipiunt. Quæ propositio iure merito damnatur vt scandalosa; inducit enim famulos ad plurima furta.*

38. Sed in primis notandum est, in hac damnatione non loqui Pontificem de casibus in quibus meridiana luce clarius est, heros committere iniustitiam, vel minuendo salarium ex

iustitia debitum, vel non solvendo mercedem pacto promissam. Nam. in hac evidenti iniustitia licet famulis petere in iudicio aequalitatem mercedis sibi debitæ; aut si ex aliqua causa non possint in iudicio sui iuris qualitatem consequi, poterunt extrajudicialiter sibi occulte compensare. Qualis autem debeat esse hæc evidenti iniustitiæ, dicam inferius.

39. Dicendum ergo est, propositionem damnari, quatenus docet, sine evidenti iniustitia posse famulos subripere ab heris, quando ipsi famuli iudicant, operam suam esse dignam maiori pretio, sive ad id inclinent dubitantes, sive id iudicent cum apparenti, sive cum vera probabilitate iuris, & facti.

40. Ratio evidens huius assertionis est, quam latissime tradidi in 1. part. Grif. Theol. disp. 16. cap. 8. art. 3. & seqq.; nempe iniustum esse, & nefas contra iustitiam, deturbare aliquem a possessione suorum bonorum ob solas rationes probabiles (multo minus propter rationes dubias) & consequenter iniquam esse compensationem, vbi debitum non est omnino certum. Pro qua sententia eo art. 3. citavi P. Thomam Sanchez lib. 1. sum. cap. 10. num. 9., & lib. 6. sum. cap. 3. num. 7. & 29., & lib. 2. de matrim. disp. 44. num. 3. vbi hæc verba habet: *Vt possim alium sua possessione spoliare, oportet, me certum esse, rem non esse suam. Et ita uniuersi Doctores, vt licita sit compensatio, petunt certitudinem in utenti illa.*

Idem principium tamquam certum supponunt P. Suarez lib. 5. de legib. cap. 18. num. 20., & P. Vazquez Opusc. de Restit. cap. 6. §. 3. num. 83. ita vt mirandum sit, quod citetur à Bernardo de Hozes (sumpta citatione ex Diana) pro opposita sententia;

tia; verba enim Vasquii sunt hæc: *In hoc aequalitas iustitiae consistit, quod quamdiu non constat evidenter, aut per sententiam iudicis, possessor sibi rem retineat.* Quando autem in Opusc. de Restitut. cap. 5. dub. nu. 57. aliquid concedit famulis, est in casu evidenter iniustitiae.

42. Eodem modo loquitur P. Lessius de iust. cap. 12. num. 58, & praecipue notanda sunt verba eius ex cap. 14. n. 25. *In dubio possessio illi favore, ita ut nisi moraliter certum sit, eius non esse, non possit ea spoliari: Et ita in omnibus tribunalibus apud omnes gentes iudicatur.*

Molina. 43. P. Molina tom. 3. de iust. disp. 691. num. 1. enumerans conditiones requisitas ad iustam compensationem debiti occultam, ait: *Prima, ut debitum, quod quis ita compensat, sit liquidum, ac certum omnino. In dubio enim, etiam probabili, an aliquid alicui debeatur, nefas est ei occultam accipere compensationem.* Vbi explicat, id ita esse ratione possessionis.

Cast. Pal. 44. Idem tradunt P. Castro Palao. 1. tract. disp. punct. 2. num. 11. Diana part. 4. tract. 3. resol. 26. Caramuel lib. 3. Theol. intention. disp. quaest. 10. num. 1451. Salas 1. 2. tract. 8. disp. vnic. sect. 23. num. 226. Molina iurisperitus lib. 3. de Primog. cap. 4. num. 32. Villalobos tom. 1. sum. tract. 1. diffic. 1. num. 7. Ioannes Sancius disp. 42. num. 7. P. Luisius de Torres, de iust. disp. 13. dub. 3. num. 13. P. Tamburinus lib. 2. deecal. cap. 3. §. 3. num. 14., quos adduxi loco cit.

45. Quod autem possessor non possit spoliari re possessa per solas rationis probabiles, nititur in eo, quod possessio legitima dat ius certum retinendi. Quam positionem latissime probavi in ea disp. 16. cap. 8. art. 4. tum ex multis iuris textibus, praeci-

pue ex cap. *Dilecta*. §. finali, de verb. signi, & l. *Peregre*. ff. de acquirenda possess. & ex l. *Possessio* quoque. In princ. eod. tit., & multis alijs. Tum ex autoritate plurimorum Doctorum, Covarrubiae, tom. 2. in Regul. *Possessor male Fidei* part. 2. nu. 3., & apud ipsum Bartoli, Ripa, Innocentij, Romani, Alexandri, Felini, Abbatis Deicij, Ludovici Gomez, Iasonnis, & Carrasis. Item Antonij Gomez in l. 45. Taari nu. 17., & apud ipsum Socini, Vinceni, Vincentij, Ancharrani, & aliorum. Item ex communi sensu Theologorum. Quod etiam confirmavi multis argumentis.

ARTICULVS. II.

Demonstratur falsitas propositionis damnatae.

SYMMARIVM.

Non potest famulus ex rationibus probabilibus spoliare herum possidentem. num. 46.

Herus habet ius certum retinendi, & ideo repugnat, quod habeat debitum probabile restituendi. num. 47.

Ius certum retinendi, & debitum probabile restituendi sunt incompossibilia. num. 48. & seqq.

Non est probabile, quod herus irroget iniuriam famulo in praedicto casu. num. 50.

Fortius est ius heri, quam ius famuli in casu relato. num. 51.

46. **E**X his evidentibus principijs demonstratur falsitas eius propositionis damnatae, primo. Nisi debitum sit certum, & evidens, non licet facere compensationem, neque spoliare eum, qui possidet: sed quan-

quando famulus ex rationibus probabilibus contendit, herum debere maius pretium famulatus, hoc debitum non est certum, & evidens: ergo non licet famulo facere eam compensationem, neque spoliare herum possidentem. Consequentia est inevitabilis. Maior patet ex positionibus prænotatis. Nec minus evidens est minor: quia non potest esse certum, & evidens illud debitum, cui sola probabilitas suffragatur.

47. Demonstratur secundo. Implicat, herum habere ius certum retinendi res suas, & debitum probabile restituendi illas: sed dum est certa possessio rerum suarum, habet ius certum retinendi: ergo implicat, quod habeat debitum probabile restituendi. Sed ex eo, quod famulus habeat ius probabile subripendi ab hero, infertur, quod herus habeat debitum probabile restituendi, cum ius creditoris, & ius debitoris sint necessario correlativa: ergo implicat, quod in eo casu famulus habeat ius probabile subripendi.

48. Perpende singulas propositiones eius syllogismi, & comperies primam consequentiam esse manifestam, sicut & quæ ex illa infertuntur. Maior vero est demonstrabilis. Nam ius certum retinendi, & debitum probabile abdicandi à se eandem rem sunt in compossibilia: nam si probabile est, quod debet, non potest esse certum, quod non debeat, atque adeo non potest esse certum ius retinendi.

49. Et vrgetur amplius. Nam quod herus habeat ius certum retinendi illum excessum salarij, & debitum probabile solvendi illum, contradictionem implicat: quia si certum est, quod potest retinere illum, est certo falsum, quod non potest retinere, sive (quod idem est) quod debet illum restituere: ergo non po-

test esse probabile, quod debet illum retinere; implicat enim contradictionem, quod debitum sit certo falsum, & simul sit probabile.

50. Confirmatur primo. Demus enim, esse rationes probabiles pro utriusque proprietate quoad excessum illum salarij. Tum sic. Herus, dum retinet illum excessum salarij, non est probabile, quod irrogat iniuriam famulo: ergo non est probabile, quod debeat solvere famulo excessum illum; atque adeo neque quod possit famulus subripere. Probatur antecedens. Non est probabile, quod irrogat iniuriam in retinendo ille, qui habet ius certum retinendi: sed herus dum retinet illū excessum salarij, de quo loquimur, habet ius certum retinendi illud; habet enim legitimam possessionem iuris, quæ nihil aliud est, quam ius certum retinendi: ergo non est probabile, quod herus irroget iniuriam famulo, retinendo prædictum excessum.

51. Confirmatur secundo. Nam quantumvis famulus habeat ius probabile ad proprietatem illius excessus salarij, quem vult subripere (nam possessionem non habet) adhuc herus habet ius fortius ad illum excessum, quam ius famuli. Etenim herus habet ius probabile ad proprietatem illius excessus salarij, & præterea habet ius certum retinendi ratione possessionis legitimæ; famulus autem solum habet ius probabile ad proprietatem: atqui ius probabile ad proprietatem simul cum iure certo retinendi est ius fortius, quam solum ius probabile ad proprietatem, quod habet famulus; ergo herus habet ius fortius ad illum excessum salarij, quam famulus. Ergo iustitia postulat, quod prævaleat ius heri.

ARTICVLVS III.

Tres dubitationes expediuntur.

SVMMARIVM.

*An hæc damnatio extendenda sit, ultra famulos, ad alios ministros? num. 52.**Pars affirmativa propugnatur. num. 53.**Probationes eiusdem extensionis num. 54. & seqq.**Lex etiam pœnalis, in qua idemtas rationis est expressa, extenditur ad similem casum. num. 56.**Qualis debeat esse evidentia iniustitiae, propter quam possit famulus compensare operam suam. num. 58.**Non sufficit evidentia, quæ apparet famulo, aut viro mediocriter docto. num. 59. & seqq.**Confirmatur ex P. Molina. num. 62.**Iudicium cuiusdam Recentioris quomodo interpretandum. num. 63.**Ex quibus capitibus dignoscatur evidentia iniustitiae adversus famulum. num. 64.**Distingui debet triplex genus stipendij, & plures circumstantiae. num. 65.*

52. **D** Vbitabis primo. Quinam veniant nomine famulorum in hac propositione damnata? Id est, An damnatio sit restringenda ad solos eos, quibus competit proprie, & stricte obsequium famulatus; an potius extendenda sit ad omnes eos, qui præstant munera, aut officia, accepto stipendio pro obeundo munere sibi commissio?

53. In quo dicendum est, eam damnationem extendi ad omnes illos

Et ita licet administratores vectigalium Regis, aut Reipublicæ non sint proprie famuli, ad illos extenditur hæc damnatio; sicut etiam ad administratores rei familiaris, Communitatum, patronatum, privatorum, ad custodes etiam montium, agrorum, vectigalium, item ad Prætores, Iudices, ad quoscumque alios, qui ex condicto stipendio, operam laborem, aut industriad suam impendunt.

54. Probatur primo. Nam propositio damnata de his omnibus loquitur: sed damnatur secundum totam extensionem sui significati; ergo damnatur, secundum quod extenditur, ad eos omnes ministros, qui ex condicto stipendio aliquod munus exercent.

55. Probatur secundo. Nam propositio, & eius damnatio loquuntur de ijs omnibus, qui accipiunt salariū pro opera sua præstanda: sed salariū est nomen universalissimum pro omnibus eis officijs; ergo propositio, & damnatio eius extenduntur ad omnes eos, qui præfata officia exercent.

56. Probatur tertio. Nam lex, etiam pœnalis, ubi est idemtas rationis expressa in lege, extenditur ad similem casum; sed ratio, quæ exprimitur in hac damnatione est, quod famulis videatur salariū esse minus sua opera; & hæc est eadem in famulis, ac in quibuscumque alijs, qui ex salario condicto exercent sua munera: ergo hæc lex damnatoria extenditur ad omnes eos casus similes.

57. Maior est communis inter iurisprudentes. Et eam docet P. Thomas Sanchez lib. 3. de matrim. disp. 42. num. 4., & pro ea refert Abbatem, Lambertinum, Sylvestrum, Rolandum, Couarrubiam, Antonium Gomez, Molinam 1. cap. Gu-

tierrez,

Theo. San-
Abba-
Lambar-
Sylvest-
Roland-
Covarr-
Gomez-
Molin-

Entieros
Navarra.
Matrien.
Gabriel.
Bolagan.
Matten.
Ripa.
Roch.

tierrez, Navarrum, Minchacam, Antonium Gabrielem, Bolognetum, Matienum, Ripam, & Rochum.

58. Dubitabis secundo. Qualis esse debeat evidentiā iniustitiæ, ob quam famulo liceat, compensare operam suam? Id est, An ad eam compensationem sufficiat, quod famulus censeat, irrogari sibi evidentiā iniustitiæ?

59. In qua questione dicendum est, non sufficere quod famulus censeat, irrogari sibi evidentem iniustitiam in quantitate salarii; imò neque fidendum esse iudicio confessarij mediocriter docti: sed dumtaxat iudicio hominis valde docti, & in re morali versatissimi. Quare subest huic damnationi opinio, quæ doceat, licere famulo facere eam compensationem propter iniustitiam, quæ suo iudicio sit evidens.

60. Probatur prima pars conclusionis. Nam damnatio eo tendit, ut quia philautia, sui ipsius amor decipit hominem, & credere facit evidens, quod vix est probabile; hæc ratio iustitiæ non committatur iudicio ipsius famuli: ergo si dicatur, sufficere evidentiā iniustitiæ, quam vociferatur famulus, subijcitur huic damnationi.

61. Probatur secunda pars conclusionis, scilicet, quod neque ad hoc sufficiat iudicium Confessarij mediocriter docti. Etenim res est non parum difficilis ferre iudiciū de adæquatione mercedis ad operam, & laborem; præcipue ubi initum est pactum de tanta quantitate pretij, in quo multæ circumstantiæ sunt considerandæ: ergo ad rectum iudicium ferendum non sufficit vir mediocriter doctus, sed necesse est, quod sit valde doctus, & in re morali nimis versatus.

62. Vtrique parti huius assertionis suffragatur P. Molina tom. 2.

de iust. disp. 506., cuius hæc sunt verba: *Hinc facile excludes multorum obtendicula, & excusationes in confessionibus, qui cum Regis officia habeant, aut alia publica, aut inservant nobilibus, comitando ipsos, aut ipsorum uxores, vel assistendo in domo illorum, aut alia officia in illorum domibus obeundo, ultra suum stipendium, aliquid accipiunt, vel ab ipsis, qui secum pro suo munere habent negotia, vel occulte de bonis Regis, vel de bonis illorum, quibus servant, causantes se effierre, eo quod stipendium sit tenue, neque illo se possunt sustentare, vel liberos, & familiam, quasi ea sit iusta causa id usurpandi, & qua ipsos à restitutionis onere excuset. Si enim alij sint, qui libenter pro illo stipendio id munus obirent, constat, stipendium esse iustum; ac pro inde hos teneri restituere, quidquid ita usurpant.* In quibus verbis quamvis non expresse dicat, excludendum esse iudicium Confessarij mediocriter docti, sed solum loquatur de obtendiculis, quæ allegant famuli pro stipendio occulte augendo; ex verbis eius satis colligitur, rem esse difficilem, annuere eiusmodi excusationibus, & causis, quæ allegant famuli.

63. Filguera in expositione huius propositionis prope finem, docet, posse famulos subripere ad compensandam opera suam, quæ maior est salario, quod recipiunt, dummodo ipsi famuli de ea maiortate salarii non iudicent, sed id faciant iudicio Confessarij docti, prudentis, ac pij. Circa quam assertionem benigne est interpretandus, ut solum velit, quando fuerit evidens iniustitia: nam quando fuerit dumtaxat probabilis, propositio id permittens subiacebit huic damnationi, propter dicta.

64. Dubitabis tertio, ex quibus capitibus dignoscatur evidentiā iniusti-

Filguer.

P. Mol.

Molina.
Vasquez.
Lefsius.
Zamor.

iustitiæ, quam herus irrogat famulo in diminutione salarij? Hanc questionem optime tractat P. Molina proxime citatus, & P. Vasquez, in Optic. de Restitut. cap. 5. §. 1. dub. 10., & P. Lefsius de iust. cap. 12. dubit. 10. num. 63., & novissime P. Zamorano de compensationibus disp. 4. cap. 12.

65. Et quidem sicut in mercibus est triplex pretium, summum, medium, & in finum; ita & in ministerijs famulotum. Sumitur autem hæc mensura stipendij tum ex lege, tum frequentius ex consuetudine; ita ut stipendium sit evidenter iniustum, si sit minus infimo. Sed ad hoc mensurandum sunt attendendæ plures circumstantiæ. Primo, quod hoc stipendium non debet mensurari cum integra sustentatione famuli, & eius familiæ: sed solum cum valore sui laboris, aut industriæ, quam impendit. Secundo attendendum est, stipendium, & si famulo videatur tenue, est tamen iustum, si sint alij, qui pro eodem pretio fervirent. Tertio, sicut merces vltionæ vilescunt, ita cum famulus rogat herum pro suo famulatu, iusta erit conventio pro minori pretio. Quarto, quando cogitur invitus servire pro minori pretio, ita ut non attingat infimum, aut, secundum aliquos, medium, tunc fit manifesta iniustitia. Quinto si herus solvat famulo stipendium in rebus, quibus non eget, & quas cogitur vendere minori pretio, est evidens iniustitia. Sexto, si famulus in ipsa conventionem condonet hero partem iusti stipendij, non potest allegare sibi irrogatam esse iniuriam. Hæc sunt præcipua, quæ attendenda sunt pro comensuranda iustitia salarij.

ARTICVLVS IV.

Duabus alijs dubitationibus factis sit.

SUMMARIUM.

An quando herus est creditor famuli, possit iste compensare operam suam retinendo debitum? num. 66.

Ratio dubitandi ex possessione, quam habet famulus. Ibid. & num. 67.

Duplex genus possessionis oportet distinguere. num. 68.

An qui accepit pecunias mutuas, & dubitat, an solverit, excusetur à solutione. n. 69.

Ratio, ob quam mutuatarius tenetur solvere in eo casu. num. 70.

Famulus non potest compensare operam suam retinendo debitum, cuius est creditor ipse herus. num. 71. & 72.

Solvitur ratio dubitandi. num. 73.

Opposita opinio subjacet damnationi. num. 74.

An quando famulus ex errore invincibili subripuit excessum salarij, teneatur restituere? num. 76.

Si durat famulatus, certum est teneari ad restitutionem. num. 77.

Finito famulatu, quanam sit ratio dubitandi? num. 78.

Etiã in casu, quo finitus est famulatus, tenetur famulus restituere totum id, in quo lesus est herus. num. 79.

66. **D**ubitabis quarto, an quando herus est creditor famuli ex contractu, aut alio modo licito, possit famulus retinendo partem pecuniæ, compensare operam suam, quam maiorem iudicat salario condicto? Et ratio dubitandi est: nam præcipuum argumentum, quo pro-

probavimus, famulum non posse subripere occulte excessum illum salarij, est, quia herus possidet pecunias suas, quibus ob solas rationes probabiles spoliari non potest: sed in hoc casu, quo famulus debet pecunias hero, ipse famulus possidet: ergo ratione eius possessionis poterit retineri eiusmodi excessum salarij, quæ sibi deberi existimat.

67. Confirmatur. Nam qui habet proprietatem probabilem rei, & possessionem legitimam illius, habet ius certum retinendi rem: sed famulus habet proprietatem probabilem, sive ius probabile ad illum excessum salarij, & possessionem legitimam pecuniæ debitæ: ergo habet ius certum retinendi.

68. Pro intelligentia huius difficultatis prænotandum est, præter possessionem iuridicam, esse aliud genus possessionis, quam possumus vocare *possessionem secundum considerationem Theologicam*, quam præscribit ipsum ius naturale; quæ quidem datur, quando ius quoddam certum præsupponitur, ante quam adveniat dubitatio. Cuius plurima exempla reperies in Theologia. Sic qui dubitat, an emiserit votum, non obligatur illo; quia ante illam dubitationem præsupponitur ius certum liberratis, quod non debet amitti per solum dubium superveniens.

69. Propius accedit ad rem nostram exemplum eius, qui accipit pecunias mutuas, & dubitat, an solverit. Tunc enim licet possideat suas pecunias, certum est, quod urget obligatio solvendi. Quare nisi quia antequam advertatur animus ad possessionem iuridicam pecuniarum, debet attendi aliud genus possidendi secundum considerationem Theologicam. Nam cum debitum sit certum, & satisfactio dubia, debitum, & obligatio solvendi secundum

considerationem Theologicam dicitur possidere: erat enim debitum certum, ante quam adveniret dubitatio; & sola dubitatio obligationis non potest deturbare præceptum solvendi ab illa certitudine præcedenti.

70. Quod autem in hoc casu mutuatarius dubius de solutione teneatur solvere, resolvit P. Thomas Sanch. lib. 1. Sum. cap. 10. num 12. cum P. Vasquio 1. 2. disp 66 cap. 7. n. 43. & subiungit P. Thomas Sanch. *Nec credo, quempiam dubitare de hoc. Quare non semper in dubio est melior possidentis conditio* (loquitur de possessione iuridica rei materialis) *sed quando est in reliquis par utriusque causa* (id est, quando non datur alterum genus possessionis secundum considerationem Theologicam) *Et ita regula in Pari. de regul. iur. in 6., cui axioma illud inimitur, non dicit, indubio, sed, in pari causa, potiore esse possidentis conditionem. Et ratio est, quia cum iustitia æqualitatem petat, nec debito certo sit æqualis solutio dubia, hæc inæqualitas alterius possessioni prævalet.*

71. His prænotatis, dico primo. In eo casu, in quo famulus debet hero pecunias, & habet probabilitatem speculativam de excessu salarij sibi debito, non potest compensare operam suam retinendo pecunias debitas. Probarur primo ex dictis. Nam herus habet duo iura possessionis certa secundum considerationem Theologicam; aliud ius est ad debitum pecuniarum, quo obstrictus est famulus: & aliud est ius ad valorem contractus circa salarii iniri, stat enim possessio valoris in contractu, quoties non constat de eius nullitate. Est autem manifestum, quod non servatur æqualitas propria iustitiæ, si neglectis his duobus iuribus heri, dicatur prævalere illa

illa probabilitas speculativa famuli de dignitate maioris salarii.

73. Probatur secundo. Debitum pecuniarum, quod debet famulus hero, est debitum certum, ut supponimus; & debitum excessus salarii, quod debet herus famulo, est solum probabile, atque adeo incertum: sed debito certo non satisfit solutione incerta; est enim evidens inæqualitas, atque adeo iniustitia: ergo contra iustitiam est, quod unum debitum cum alio compensetur.

73. Et hinc patet ad argumentum propositum in ratione dubitandi. Distinguenda enim est maior: ideo enim famulus subripere non potest excessum illum, quia herus possidet, [& quia nulla possessio secundum considerationem Theologicam stat ex parte famuli,] sic enim concedenda est, & non aliter. Et similiter distinguenda est minor: famulus enim licet possideat possessione iuridica, ex parte heri sunt duo iura possessionis secundum considerationem Theologicam. Et hinc patet ad confirmationem.

74. Dico secundo. Opinio, quæ doceat, in eo casu, quo famulus debet pecunias hero, posse famulum facere compensationem illius excessus imaginarij retinendo pecunias debitas, subiacet huic damnationi. Probatur conclusio: nam licet damnetur propositio docens, posse famulum subripere excessum salarii pro compensatione suæ operæ; & retinere famulum pecunias debitas hero, non sit proprie subripere; aut non tam attendendum est ad verba, quæ ad mentem Pontificis: constat enim velle damnare hoc genus compensationis ex eo solum, quod videatur famulo, suam operam maiori mercede dignam esse.

75. Confirmatur. Nam, ut dixi art. 3. dub. 1. in 3. probatione con-

clusionis, lex, etiam pœnalis, ubi est idemtitas rationis expressæ in lege extēditur ad casus similes. Sed in hac lege damnatoria ratio prohibitionis expressa in lege est, quod famulus velit compensare operam suam, iudicans maiorem salario, quod recipit; & hæc ratio est eadem in famulo, qui vult compensare operam suam, retinendo pecunias debitas hero: ergo ea damnatio extenditur etiam ad hunc casum.

76. Dubitabis quinto, an in hypothese, in qua famulus ex errore invincibili, bona Fide (puta, ex consilio Confessarij indocti) subripuit domino excessum illum imaginarij salarii, existimans id sibi licere, postea quam cognoscit, id esse illicitum, teneatur illum hero restituere?

77. In qua quæstione dico primo. Si adhuc durat in famulatu, certum existimo, teneri, remittendo tantam partem salarii, quantum subripuerat. Probatur. Nam dum durat famulatus, tenetur stare contractui; sed contractus excludit illam partem salarii, quam subripuerat: ergo dum durat famulatus, teneretur remittere tantam partem salarii, quantum subripuerat.

78. Si vero iam est finitus famulatus, videbitur alicui dicendum, illum non teneri restituere, quæ omnino consumpsit, sed illud solum, in quo factus est ditior. Et ratio suffragari videtur: nemo enim tenetur restituere, nisi ratione rei acceptæ, aut iniustæ damnificationis. Et quidem ratione rei acceptæ, solum tenetur restituere re, quæ extat, vel id, in quo factus est ditior; sic enim extat res in æquivalenti. Ratione autem iniustæ damnificationis non tenetur, nisi quando commissum est peccatum lethale iniustitiæ: iste autem famulus cum subripuerit ex consilio confessarij, & cum ignorantia invincibili, & bona Fide,

Fide, non pecavit læthaliter: ergo non tenetur restituere ratione iniustæ damnificationis.

79. Dico secundo. Etiam in casu, quo finitus est famulatus, tenetur famulus restituere non solum id, in quo factus est ditior, sed tantam partem eius quantitatis, quantum sub prætextu salarij subripuit. Probat. Etenim obligatio ex contractu durat, donec impleatur: sed contractus inter herum, & famulum fuit tantum pro quinque, & famulus accepit septem; & consequenter non dum implevit contractum ex parte sua: ergo adhuc durat obligatio ex contractu; atque adeo tenetur illum adimplere, solvendo ea, quæ subripuit.

80. Confirmatur, Nam quando herus, finito famulatu, non dum solvit partem salarij, etiam si bona Fide sit in mora solvendi, aut in voluntate non solvendi ex aliquo prætextu probabili; adhuc durat in herum obligatio ex contractu, ita ut quando adverterit, male retineri eam partem salarij, teneatur vi contractus præteriti ad solvendum integre: cum ergo herus non debeat esse peioris conditionis, ex contractu retinebit eodem modo ius suum adversus famulum. Ad rationem dubitandi respondeo, præter eas duas radices restitutionis, esse eam, quæ est ex obligatione contractus.

CAPVT III.

An qui notabilem quantitatem furatus est per minima furta, teneatur sub mortali ad restitutionem?

ARTICVLVS I.

Refertur propositio damnata; Et an prima opinio subijciatur huic damnationi?

SVMMARIVM.

Prima opinio, quæ excusat à restitutione. num. 81.

Eam opinionem esse improbabilem. num. 82.

Sententia P. Thomæ Sanchez, & Granado, quos perperam citat Recentior pro opinione damnata. num. 83.

Opinio damnata non solum est falsa ratione retentionis, sed etiam ratione ablationis. num. 84.

Ea opinio manifeste subiacet huic damnationi. num. 85.

Quam certum sit peccare mortaliter eum, qui furatur eam ultimam parvitatem, quæ constituit quantitatem gravem? num. 86.

81. **P**ropositio 38. ex damnatis in hoc decreto huius tenoris est: *Non tenetur quis sub pena peccati mortalis restituere, quod ablatum est per parva furta, quantumcumque sit magna summa totalis.* Circa quam damnationem discernere oportet, quæ nam opinioniones subijciantur huic damnationi, scilicet ex illis, quæ aliquos habuerunt Patronos.

Prima opinio, de qua potest excitari quaestio, est, quæ docet, illum, qui commisit furta parva, subripiendo parvitates ab vno, & eodem sub-cto, & pervenit ad ultimum parvum, quod constiuit quantitatem gravem, memor furtorum præcedentium, nõ peccare mortaliter in hoc ultimo furto; & inde infert, non teneri ad restituendum sub mortali: nam qui committit culpam venialem furti, solum tenetur restituere sub veniali peccato.

82. P. Moya tom. I. selectar. tract. 6. disp. 4. quæst. 4. num. 3. iure merito dixit, hanc opinionem esse improbabilem. Quia eo ipso quod per illud ultimum furtum parvum perveniat ad quantitatem gravem; per illud fit retentor quantitatis gravis: quis ergo potest dubitare, retentorem quantitatis gravis alienæ teneri restituere?

Hozes.
Tho. San.
Grana.

83. Hæc est communis sententia, quam expressè docet P. Thomas Sanchez lib. 7. sum. cap. 21. nu. 3., quamvis pro opposita perperam illum citat Bernardus de Hozes in expositione huius propositionis 38. num. 5. Sic enim differit Thom. Sanchez ibi: *Est certum, hunc, etiam si non habuerit animum in singulis fur- tis furandi amplius, teneri sub mor- tali restituere, quando pervenit ad notabilem quantitatem; atque adeò peccare mortaliter retinendo totam il- lam quantitatem, vel habendo ani- mum non restituendi, cum opportuni- tas fuerit; & ita docent univèrsi Authores citandi.* Citat etiam Ho- zes pro opposita P. Granadum I. 2. contr. 6. tract. 2. disp. 12. lect. 5. sed hic Author non loquitur de hoc casu, sed de eo, in quo quis imme- mor furtorum antecedentium, fura- tur parvam quantitatem.

84. Quod argumentum non procedit solum propter retentionem;

sed etiam propter ablationem; nam licet quantitates parvæ antecesses non retineantur, sed consumptæ fuerint; multæ ablationes parvæ constituunt unam ablationem gra- vem, quia constituunt dominum graviter damnificatum, & graviter invitum; & ultima ablatio parva, quæ constituit ablationem gravem, facit, quod dominus sit graviter damnificatus, & graviter invitus; atque adeò quod oriatur obligatio restituendi sub mortali. Quod ampli- us constabit ex dicendis circa se- cundam opinionem.

85. Eam autem opinionem subiacere huic damnationi, manifestum est. Damnat enim Pontifex opi- nionem, quæ negat obligationem restituendi gravem quantitatem abla- tam per parva furta: sed illa opinio proxime relata id negat: ergo illam damnat Pontifex.

86. Et hinc patet, quam certo falsa sit prima pars eius opinionis, quod qui furatur eam ultimam par- vitem, quæ constituit quantitatem gravem, non peccat mortaliter. Et enim ex hac damnatione certum est, propter eam actionem, teneri ad restitutionem: sed actio furti, quæ obligat ad restitutionem sub mortali, si advertenter fi- at, non potest non esse culpa mortalis: ergo fatendum est, esse mortalem.

ARTICVLVS II.

Quid censendum sit de secunda opinione, cum fur est immemor antecedentium furtorum?

SVMMARIVM.

Fundamentum opinionis negativa, & eius confirmatio. num. 87.

Opinio affirmativa defenditur. num. 88.

Ex pluribus obligationibus levibus eiusdem ordinis resultat obligatio gravis. num. 89.

Et hæc positio probatur multis exemplis. num. 90. & seqq.

Opinio docens ex damnificatione veniali non oriri obligationem gravem restituendi, intelligitur de veniali ex defectu deliberationis. num. 93.

Quaedam instantia solvitur. num. 74. & 95.

Discrimen inter peccata venialia, & obligationes leves. num. 96.

Opinio opposita subiacet huic damnationi. num. 97.

Quaedam responsio impugnatur. num. 98. & seqq.

Exponitur sensus damnationis, & declaratur, an sit universalis, aut particularis. num. 100.

Quomodo damnatio fiat, non solum per propositionem contradictoriam, sed etiam per contrariam? num. 131.

87. **S**ecunda opinio, quæ venit in quæstionem, est illa, quæ docet, cum quis oblitus quantitatum parvarum antecederet ablatarum, aufert aliam parvam, quæ simul cum antecederibus constituit

quantitatem magnam, illum non teneri ad restitutionem. Pro qua opinione stant Authores primæ. Eoque nituntur fundamento. Etenim probabilis sententia est, quæ docet, non obligare restitutionem sub mortali, dum non committitur peccatum mortale iniustitiæ: sed qui immemor quantitatum parvarum antecederet ablatarum, aufert aliam parvam, quæ cum reliquis componit quantitatem magnam, non peccat mortaliter: ergo is non tenetur restituere sub mortali. Et confirmatur. Nam multa peccata venialia non constituunt vnum mortale: ergo plures obligationes, quæ solum vrgent sub veniali; non constituunt vnam obligationem, quæ vrgat sub mortali,

88. In qua quæstione dico primo tamquam certum à principiis intrinsecis. Etiam in casu, quo omnes illæ quantitates parvæ ablatæ sint solum sub culpa veniali, eo quod fur immemor est furtorum levium præcedentium modo dicto, postea quam illarum recordatur, insurgere obligationem restituendi sub mortali, non solum id, in quo factus est ditor, sed etiam est omnes illas parvas quantitates, quæ consumptæ sint. Ita P. Thom. Sanch. (attento fundamento, quo nititur) lib. sum. cap. 4. num. 10., & Lugo Card. tom. 1. de iust. disp. 8. sect. 5. n. 68. & seqq.

89. Fundamentum est inconcussum. Nam ex pluribus obligationibus levibus eiusdem ordinis resultat obligatio gravis: sed qui plura furta levia comisit sub culpulis venialibus, in singulis incurrit obligationem levem; atque adeo habet plures obligationes leves: ergo resultat ex illis obligatio gravis. Et suppono, saltem vltimum furtum pervenire cum antecederibus ad quantitatem gravem.

Sola

*Tho Snn.
Lugo.*

90. Sola maior eget probatione, quam censéo evidentem, & ostendo primo. Nam qui hodie accipit credito (absque numerata pecunia) vnum panem valoris dimidij argentei, & sequenti die similiter alterum, & quotidie alterum vsque ad vigesimum diem, incurrit viginti obligationes leves: sed ex illis viginti obligationibus levibus (imo & expautionibus) resultat obligatio gravis.

91. Ostendo secundo eandem maiorem. Titius in spatio quinquaginta dierum, in vnoquoque die emisit votum recitandi vnam salutationem Angelicam pro vna vice; & transactis illis quinquaginta diebus nondum vllum votum ex illis impleverat. Tum sic: Titius incurrit plures obligationes leves ex his votis, & ex illis resultat obligatio gravis recitandi quinquaginta salutationes Angelicas; de quo dubitari non potest, cum sit materia gravis promissa Deo: ergo plures obligationes leves constituunt obligationem gravem, scilicet cum perveniunt ad materiam gravem.

92. Idem argumentum fit in pluribus promissionibus levis materiae factis a Titio in favorem Sempronij: nam iuxta communem sententiam docentem, simplicem promissionem acceptatam obligare ex iustitia; illae plures promissiones leves, postquam pervenerunt ad materiam gravem, constituunt obligationem gravem. Similiter qui in singulis horis canonicis omisit vnam parvitatem materiae, contraxit plures obligationes leves recitandi partes leves omittas: & ex his obligationibus levibus resultat obligatio gravis, si omnes omissiones simul sumptae faciunt materiam gravem: resultat ergo obligatio gravis ex pluribus obligationibus levibus.

93. Ad argumentum pro parte

opposita instructum respondet P. Moya tom 1. tract. disp. 4. quaest. 4. num. 4. in haec verba. *Authores citati non loquuntur de obligatione restituendi gravem quantitatem minimis furtis subreptam; sed de obligatione restitutionis ex damno aliquo gravi unica actione illato absque culpa gravi inferentis. Cuius alia longe est ratio, ut ex dicendis constabit, quia plena libertas ibi deficit, secus hic.* Vnde distinguenda est minor: probabilis enim est ea sententia, dum docet, non esse obligationem restituendi sub mortali, dum non committitur peccatum mortale iniustitiae, [defectu perfectae deliberationis, aut plenae libertatis] non vero ex alio capite.

94. Instabis. Cum quis furatur ultimam quantitatem levem, quae cum antecedentibus constituit quantitatem gravem, deficit illi advertentia de gravitate sui furti; in hoc enim casu loquitur haec conclusio: sed ubi deficit advertentia, deficit plena libertas: atque adeo verificatur, quod defectu plenae libertatis abest peccatum mortale iniustitiae; & consequenter cessat obligatio restitutionis.

95. Respondeo distinguendo maiorem: deficit advertentia de gravitate furti, permanente plena advertentia de illa nova obligatione levi; & sic concedo; nego autem, si dicatur, non permanere perfectam advertentiam de obligatione levi denuo adveniente. Haec autem plena advertentia facit, quod cum adverterit reliquas ablationes leves, cognoscat resultare obligationem gravem ex gravi proximi damnificatione. Quod aliter evenit in vna damnificatione gravi proximi facta sine deliberatione requisita ad peccatum laethale, in qua neque circa gravem, neque circa levem adfuit

adfuit plena advertentia, aut deliberatio. Et quidem in omnibus furtis parvis adfuit plena deliberatio; & ideo nihil obstat, quominus ex illis omnibus resultet obligatio gravis.

96. Ad confirmationem respondeo, latissimum esse discrimen, quia peccata venialia quantumvis multiplicentur, non auferunt gratiam iustificationis, quod necesse erat ad constituendum peccatum lethale. Quæ ratio non militat in pluribus obligationibus lenibus; quæ ideo constituunt obligationem gravem, quia in his gravitas, aut levitas sumitur à levitate, aut gravitate damnificationis, quam patitur proximus.

97. Dico secundo, subiacet huic damnationi præfata opinio docens, furem immemorem præcedentium furtorum levium, subripientium quantitatem parvam, quæ cum antecedentibus constituit materiam gravem, non teneri restituere sub mortali. Probatur. Vi huius damnationis tamquam certum asserendum est, *teneri furem sub pena peccati mortalis restituere, quod ablatum est per parva furtiva, quando magna est summa totalis*: Sed quamvis fur sit immemor furtorum præcedentium, revera per illa ablata est per parva furtiva quantitas, cuius summa totalis magna est: ergo vi huius damnationis tenetur sub mortali in eo casu restituere; scilicet quando advertentur ad summam totalem. Minor, & consequentia patent. Et ad probationem maioris sufficit conferre eam maiorem cum propositione damnata; servant enim eundem tenorem in affirmatione, & negatione; quia maior affirmat, quod propositio damnata negat.

98. Dices. Sufficenter intelligitur tota latitudo damnationis per hoc, quod amplectamur contradic-

toriam propositionis damnatæ: at qui contradictoria propositionis damnatæ est hæc particularis: *Aliquis (sive aliquando quis) tenetur sub pena peccati mortalis restituere, quod ablatum est per parva furtiva, quantumcumque sit magna summa totalis*; & ex hac particulari non infertur falsitas istius secundæ opinionis, iuxta quam fur immemor furtorum antecedentium furatur aliam parvitatem materiæ, quæ cum antecedentibus constituit magnam damnificationem: ergo sufficienter intelligitur tota latitudo huius damnationis, quamvis hæc secunda opinio non maneat damnata. Probatur minor quoad priorem partem. Nam hæc propositio damnata est univ ersalis negativa; Cum enim dicitur: *Non tenetur quis, &c.* Idem est, ac si dicat: *Nullus tenetur*: univ ersali autem negativa contradicit particularis affirmativa: *Aliquis tenetur, sive Aliquando quis tenetur, &c.*

99. Id tamen manifestam patitur impugnationem: hæ enim propositiones damnatæ non sunt accipiende sub ea metaphysica formalitate, sed attendendum præcipue est ad sensum verborum: alioqui sequeretur, quod neque prima opinio subiaceret damnationi. Nã ex eo, quod aliquando teneatur quis restituere sub pena peccati mortalis, quod ablatum est per parva furtiva, non infertur, quod teneatur in isto casu determinato; vnde sufficienter verificatur in eo casu, in quo quis dicitur ex parvis furtis acceptis à diversis subiectis. Imò neque hæc maneret damnata determinate, sed indeterminate prima, vel secunda, vel tertia: & ita nulla eorum determinate maneret certo damnata. Quo quid absurdius esse potest?

100. Sensus ergo damnationis est, condemnare propositionem non

solum quatenus docet, numquam teneri furem sub mortali ad restituendum, quod ablatum est per parva furtiva, quantumque sit magna summa totalis; sed etiam quatenus docet, aliquando non teneri furem sub mortali ad restituendum, quod ablatum est per parva furtiva, &c. Et ita non solum contradicit propositioni damnatae propositio particularis affirmativa, scilicet *Aliquando tenetur fur ad restituendum, quod ablatum est per parva furtiva, &c.* Sed etiam illi contradicit universalis affirmativa. *Semper tenetur fur ad restituendum, quod ablatum est per parva furtiva, quando haec perveniunt ad hoc, quod sit magna summa totalis.*

101. Quod si quis contendat propositionem damnatam solum esse accipiendam in sensu universaliter negativo, fatendum est, damnationem fieri non solum per propositionem contradictoriam, sed etiam per contrariam scilicet universalem affirmativam. Cum enim damnatio eo respiciat, ut ablatio quantitatis gravis resarcienda sit, etiam si per parva furtiva facta fuerit; hoc intelligi non potest per solam praefatam propositionem particularem; sed sensus ipse postulat, quod damnatio intelligatur in sensu universaliter affirmativo, ut attentius perpendenti patebit.

ARTICVLVS III.

An Subiaceat damnationi tertia opinio de eo, qui furatur magnam quantitatem, auferendo à singulis parva?

SUMMARIVM.

Quanta absurda inferantur ex praefata opinione? num. 102.

Duae rationes à priori contra praefatam opinionem. num. 103.

Praefata opinio subiacet huic damnationi. num. 104.

102. **O**pinio fuit Hieronymi ab Angello, cap. 6, moral., quem pauci aliqui secuti sunt, non esse peccatum mortale auferre magnam quantitatem à diversis subiectis, auferendo parvam à singulis. Quam opinionem omnes communiter Theologi rejiciunt ut improbabilem, propter innumera absurda, quae ex illa inferuntur. Sic enim liceret vti statera dolosa, in qua ex vnaquaque libra auferretur uncia, aut semiuncia. Cum tamen Proverb. 11. dicatur: *Statera dolosa abominatio est apud Deum.* Et Deuteronomij 25. *Non habebis in sacculo diversa pondera, maius, & minus, &c. abominatur enim Deus eum, qui facit hoc.* Similiter venditori vini, vel olei liceret mensuram radere, ita ut vnoquoque triente, vel quadrante vnum obolum lucrifaceret; quod est detestabile in Republica; neque minus abominabile apud Deum quam statera dolosa. Tertio, liceret homini privato exigere gabellam vnius assis ab omnibus transeuntibus per pontem: quod tamen inter enormia delicta in

Bulla

Bulla Cæna Domini enumeratur. Quarto liceret etiam imponere gabelam unius oboli Clericis, quod in eadem Bulla poena excommunicationis lata sententiæ reservata condemnatur tamquam immane piaculum. Quinto licitum etiam esset furari quantitatem magnam ex aceruo tritici pertinente ad Rempublicam, vel communitatem: eo quod singulis ex communitate parva quantitas auferatur.

103. Ratio à priori est: nam Republica, seu communitati iniuriosum est, quod cives patiantur ea incommoda, & consequenter Republica, vel communitas est graviter iniurta. Aliam rationem à priori reddit Lugo Card. tom. 1. de iust. disp. 16. sect. 3. num. 50. non contemnendam in hæc verba: [Dicendum ergo est, in eo casu creditores esse notabiliter iniurios. Ad hoc enim non requiritur, singulos fuisse graviter læsos formaliter: satis est, læsos fuisse graviter quasi radicaliter, hoc est, in ea re, quæ nisi graviter prohibeatur, maximum sequitur inconveniens contra bonum publicum, & contra indemnitatem etiam singulorum civium. Si enim liceret unicuique ex industria ditescere ex alieno fraudando mensuras, falsificando merces, & alia huiusmodi faciendo; quæ esset facies Republicæ? quæ securitas? qui mores? sicut ergo graviter prohibetur pollutio procurata, quia licet ex vna, vel altera pollutione non sequatur notabile detrimentum contra prole, sequeretur tamen maximum, si non prohiberetur graviter omnis pollutio. Sic licet in hoc casu non lædatur graviter aliquis civis, læderetur tamen gravissime, si hæc iniuria non prohibeatur graviter: atque adeo singuli sunt graviter iniurta in ea iniuria: timent enim rationabiliter gra-

vissimum Republicæ damnum, & sibi metipsis, si eam iniuriam facile permittant.] Hucusque Lugo Card.

104. Dicedum præterea est, hanc opinionem Angelii subijci huic damnationi. Etenim damnatur opinio, quæ admittit, excusari peccato mortali eum, qui furatur quantitatem magnam per parva furta: sed hæc opinio Angelii id admittit: ergo hæc opinio Angelii damnatur.

ARTICVLVS IV.

Quenam censeatur quantitas magna, quando auferitur per furta parva?

SVMMARYM.

Quando nam quantitas moralis censeatur evidenter magna; & quando probabiliter? num. 105.

Prima opinio pro quantitate magna designat quatuor argenteos. num. 106.

Secunda distinguit quatuor genera personarum, & designat quantitatem respectivam. num. 167.

Tertia opinio parum defert à secunda. num. 108.

Quare non sit considerandum discrimen quoad hoc inter communes divites, & viros populares. num. 109.

Quare materia gravitas in furto non sit designanda plus vel minus, sed omnino determinate. num. 110.

Improbabilis est opinio, quæ asserit, quantitatem gravem in furto esse eam, quæ excedit duos aureos. num. 111.

Ad designandam quantitatem gravem ablatam per minima furta varia circumstantia attendenda sunt.

sunt. Et quæ nam illa sint. num. 112.

Cum quis subripit plures parvitates cum brevi temporis interpolatione, eadem quantitas est gravis, ac quædo subripitur tota simul. num. 113.

Cum ablationes parvæ sunt cum interpolationibus longi temporis respectu eiusdem domini, duplo maior quantitas requiritur ad gravitatem. num. 114.

Cum quis subripit à diversis parvas quantitates, an materia gravitas sit unus aureus? num. 115.

Quomodo discurrendum in dubijs, quæ occurrunt circa has circumstantias. num. 116.

Quid de furtis filiorum, famulorum, &c. num. 117.

Optimum consilium P. Lessij pro Confessarijs. num. 118.

105. **A**Nte quam accedamus ad quæstionem in fronte articuli propositam, oportet investigare, quænam sit quantitas magna, & sufficiens ad peccatum mortale, quando aufertur tota simul. Oporteret autem maxime pro quiete conscientia, quod in hac designanda Theologi omnes convenirent. Pro quo sciendum est, mensuram magnitudinis, aut parvitatæ moralis esse iudicium prudentium. Hinc fit, quod quando iudicia omnium peritorum, & prudentium conspirant in hoc, quod hæc sit materia magna peccati, est moraliter evidens, eam materia esse magnam: quando autem alij prudentes iudicant, hanc materiam esse magnam, & alij ex alijs rationibus esse parvam; tunc solum probabiliter est magna, & probabiliter est parva. Tunc autem est probabiliter magna, quando plures, & peritiores illam iudicant magnam.

106. Circa assignandam quan-

titatem gravem, quæ sufficiat ad peccatum lethale, varia sunt Theologorum iudicia. Novem opiniones refert Diana part. tract. 3. miscell. resol. 57.; sed neque omnes enumeravit. Ex quibus solum tres referam, quæ magis sunt probabiles, magisque receptæ, & communiores. Prima est P. Thomæ Sanchez lib. 7. sum. cap. 20. num. 3.; ubi sic ait: *Hodie communior sententia est, exigui in Hispania furtum quadruplicis argentei ad mortale.* Et num. seq. addit: *Respectu Principis exigitur maior quantitas.*

107. Secunda opinio est, quam octavo loco ponit Diana relatus ex Bonacina de contract. disp. 2. quæst. 8. punct. 1. distinguente quatuor genera personarum: primum illustrium, quæ splendide alunt familiam; secundum earum, quæ vivunt ex suis redditibus, quales sunt communes divites: tertium earum, quæ vivunt ex sua arte, & opera: quartum earum, quæ ex emendicato vivunt. Aitque respectu personarum primi generis vnum aureum esse materiam gravem; respectu secundi generis, quatuor regales; respectu tertij duos regales; & respectu pauperum vnum. Et eandem opinionem sequitur Navarra de rest. lib. 3. cap. 1. num. 39 & Reginaldus in praxi tom. 2. lib. 22. cap. quæsti. 4. num. 19. quos refert, & sequitur idem Diana citatus.

101. Tertia opinio est Ioannis de Lugo tom. 1. de iust. disp. 16. sect. 2. num. 28., ubi hæc habet: *Quare non agere cum pradicis in re ipsa consentiam, ut in ordine ad Reges, & Magnates opulentos exigatur furtum vnius aurei, ad divites, sex vel septem argentei; ad artifices quatuor; ad pauperes valor victus diurni, seu merces mediocris, quæ tempore medio inter hyemem, & æstatem, datur fossori.* Et

109. Et quidem quælibet ex his tribus sententijs potest tuto admitti ad praxim, quæ inter se parum distant, tamen cum duabus limitationibus. Prima est, raro quod ad communes divites posse inveniri discrimen à popularibus, qui non egent; respectu quorum quatuor argentei censentur materia gravis. Etenim non debet attendi ad externam apparentiam divitiarum: frequenter enim vsu venit, ut ditior sit, qui habet quingenta ducata annua, quam qui habet bis mille ducata annua, si primus se ipsum dumtaxat alere debeat, & vnum, aut alterum famulum; secundus vero magnam familiam alere debeat. Quare iniquum est, hanc rem gubernari ex sola externa apparentia divitiarum. Vnde fit, quod nisi evidentia morali constet, hominem habere superflua statui suo, non recenseri debet inter divites quoad hunc effectum mensurandi gravitatem furti in ampliori quantitate.

110. Secunda limitatio est (quam occasione illius disjuncti *sex, aut septem regalium* contenti in verbis Ioannis de Lugo oportet statuere) quantitatem materiæ gravis in furto non designandam esse *plus*, vel *minus*, sed omnino determinate, ut ostendi in 2. part. Cris. Theol. disp. 27. cap. 3. num. 41. Etenim si dicas designandam esse plus minusve, erit materia gravis quatuor regales, vno asse minus. Rogo ergo, an isti quatuor regales vno asse minus sint computandi plus minusve, an omnino derminate? Si adhuc ista quantitas computanda est plus minusve, erit materia gravis quatuor regales tribus assibus minus; & sic procedetur, non in infinitum, sed vsque ad ultimum as: si vero isti quatuor regales tribus assibus minus non computandi sunt plus minusve,

sed omnino determinate; inde vincitur, materiam gravem furti designandam esse omnino determinate, & non plus minusve. Vide hanc, & alias argumentationes, quas late instruxi loco citato. Quare id, quod dixit Lugo citatus: *sex, aut septem regales* interpretandum est, ut dixerit dubitanter; ita ut unus ex eis terminis determinate designandus sit, & non plus, minusve.

111. Opinionem autem, quam refert Diana citatus ex Emmanuele Rodriguez in summa editionis novissimæ tract. 5. cap. 118. num. 27. & 29. asserente, illam esse quantitatem gravem in furto, quæ excedit duos aureos, assero, esse improbabilem, & certo falsam. Ratio moraliter demonstrativa est: nam ut supra dixi, tunc aliqua quantitas est evidenter moraliter magna, quando omnia, aut fere omnia iudicia prudentum, & peritorum censent, esse magnam; eo quod nulla alia sit mensura magnitudinis, aut parvitas moralis, quam iudicium prudentum: sed omnes, aut fere omnes prudentes censent, vnum aureum, & multo minus (iuxta eas tres opiniones supra relatas) esse materiam gravem furti; omnes, enim Doctores omnium opinionum in hoc conveniunt: ergo evidens moraliter est, esse materiam gravem: ergo evidenter falsum est, non esse materiam gravem, nisi quæ excedit duos aureos.

112. Iam vero in ea questione, [Quenam sit quantitas gravis ablata per minima furta.] distinguere oportet casum, in quo eam quantitatem subripit quis ab vno, & eodem subiecto, & casum, in quo eam subripit à diversis. Deinde considerandum est, ex interpolatione temporis magna, aut parva crescere, aut decrescere quantitatem requisitam ad pec-

R r r 2 c. tum

Diana.
Rodrig.

catum mortale. Nam maius detrimentum recipit ille, à quo singulis diebus quis furatur vnum argenteū, quam ille, à quo tantumdem quis furatur singulis annis. Deinde crescit, & decrefcit quantitas fufficiens ad mortale ex eo, quod quantitas singularum parvitatū fit maior, aut minor. Maius enim detrimentum accipit homo, si quis auferat ab eo octo argenteos, auferens singulis diebus singulos argenteos, quam auferens singulis diebus singulos affes. In qua quæstione fatis obscura dicam breviter ea, quæ magis sunt recepta inter Doctores classicos; & primum de ijs, quæ quis aufert ab eodem subiecto; deinde de ijs, quæ à diverfis.

113. Dico primo circa ea, quæ quis aufert ab eodem subiecto. Quando quis subripit plures parvas quantitates cum brevi temporis interpolatione inter vnā, & aliam ablationem, eadem quantitas, quæ sufficit ad peccatum mortale simul ablata, sufficit etiam successive ablata. Hæc conclusio est ad mentem Authorum, quos proxime referam. Ratio est, quia idem detrimentum accipit homo, si quis subripiat ab eo quinquaginta argenteos cum brevi temporis interpolatione, quam si simul subripiat.

114. Dico secundo, quando ablationes parvæ fiunt cum interpolationibus longi temporis, respectu eiusdem subiecti, ad peccatum læthale, & obligationem restitutionis sub mortali requiritur duplo maior quantitas, quam quæ sufficit simul ablata. Sic P. Thom. Sanch. lib. 7.

Tho. Sm. sum. cap. 21. num. 10, & apud ipsum
Navarra. Navarrus in summa lat. cap. 17. nu.
Graffis. 139. Graffis. 1. part. Decis. lib. 2.
Rebell. cap. 93. num. 19. Rebellus de iust.
Lessius. part. 1. lib. 3. quæst. 15. sect. num.
Rodrig. 37. Lessius de iust. cap. 12. dub. 8.
num. 46., & Emmanuel Rodriguez

tom. 1. sum. in 2. edit cap. 150. conclus. 8. Rationem reddit P. Thomas Sanchez ex Lessio: *Quia homines minus egre ferunt, sibi auferri longo intervallo, & cursu quadam minima, quam eandem quantitatem simul, vel data opera, vel brevi intervallo.*

115. Circa ea, quæ quis subripit à diverfis subiectis, dico tertio. Adhuc maior quantitas requiritur in hoc casu ad hoc, vt sit obligatio restituendi sub peccato mortali, quā in casibus conclusionum antecedentium. Ita P. Thomas sanch. vb. sup. nu. 17., vbi cum Rebello citato sect. 1. num. 43. ait: *Vnde verisimile est, non esse mortale, nec sub mortali ad restitutionem obligari simplicem furem, qui minorem quantitatem, quam vnus aurei à tota Communitate Civitatis Eborensis, vel Connimbricensis, vel alterius non minus populosa furaretur.* Vbi advertere oportet adhuc minorem quantitatem, quam aurei designandam esse, quanto fuerint pauciores Domini, à quibus subriperentur ex minima quantitates. Et tanto maiorem quanto fuerint plures Domini; dummodo vltimus terminus peccati mortalis sit vnus aureus.

116. Inquires, quid dicendum sit, quando est dubium, an interpolatio temporis inter minima furta sit longa, vel brevis; vel an Domini, à quibus subripiuntur, sint plures, an pauciores, & sic in similibus dubijs. Respondeo, in his in ordine ad restitutionem semper standum esse pro eo, qui patitur detrimentum, & non pro fure. Et ideo in simili dubio fur obligandus est ad restitutionem. In ordine tamen ad punitionem standum est pro fure. Et ratio prioris partis est: nam videtur in cap. ex tenore de Rescriptis. *Nemini sua fraus patrociniari debet.*

*Tho. Sanch.
Rebell.*

Pa.

Patrocinaretur autem fraus furi, si in dubio illi esset favedum, in ordine ad restitutionem ablatorum.

117. Quid autem dicendum sit de minimis furtis filiorum, famulorum, &c. circa esculenta, & poculenta, non ea, quæ aliquanto pretiosiora sunt, sed quæ destinata in alimenta comuna eorum, si ea furta non sint ad vendendum illa, sed ad comedendū actualiter; constat inter Doctores id minus scrupulose tractandum. Vide auctores citatos.

118. Pro omnibus autem casibus supra dictis, & alijs minoris quantitatis optimum est consilium, quod præbet P. Lessius de iust. cap. 12. dubit. 8. num. 50. his verbis *Mone- di mihi sunt hoc loco pro his, & similibus casibus Confessarij, ut non facile in furtis etiam minutis, & quæ ad peccatum mortale non perstringunt, dissimulent; sed pro conditione, & capacitate personarum semper aliquam restitutionem iniungant, quæ fiat, vel redendo rem eandem, si extat, vel eiusdem speciei, vel pretium rei, vel compensando maiore obsequio, quam ex contractu teneatur: vel si creditoribus non possunt, conferendo tantum in pauperes. Hac enim ratione, cum non impune transeunt, magis ab eiusmodi peccatis absterrentur, quàm alijs penitentiolis, alioquin sūt ad huiusmodi furtula faciliores, & ad maiora gradum faciunt.*

C A P V T IV.

An qui alium movet, aut inducit ad nocendum alteri graviter, excusetur à restitutione?

ARTICVLVS I.

Traditur doctrina generalis.

SYMMARIVM.

Non est prolixè scrutandum, qui nam fuerint Authores opinionum damnatarum! num. 119.

Iussio, consilium, & palpo pertinent ad hanc questionem. num. 120.

Sed præcipue ad eam pertinet, qui consilio suo inducit alium ad nocendum alterius. num. 122.

An qui dedit consilium de nocumento alterius, semper teneatur ad restitutionem? num. 123.

Et quid si consilium non movet cum effectu? num. 124.

119. **P**ropositio 39. ex damnatis hæc est: *Qui alium movet, aut inducit ad inferendū grave damnum tertio, non tenetur ad restitutionem illius damni illati.* Quis fuerit Author huius propositionis me latet; sicut, aliarum, quæ in præcedentibus retulimus, & in subsequētibz referemus. De quo nō multum curo: tum quia non est curandum, quis erraverit; sed qua ratione non est errandum; tum etiam quia errant quandoque scriptores moderni, qui scripserunt explicantes hoc decretum, attribuentes authoribus classicis opiniones ab eis omnino alienas; præcipue cum ex aliorum citationibus referunt. Sicut enim reus non damnatur, donec eius

eius confessio audiatur; ita non oportet damnare authorem, donec opinio in ipsius scriptis attente legatur.

120. Ex cooperantibus ad damnum proximi, contentis in illis duobus versibus, *Iussio, consilium, consensus, Palpo, Recursus, Participans, mutus, non obstans, non manifestans*; tres sunt, qui spectare possunt ad hanc damnationem, scilicet iubens, consilium præbens, & adulator. Et primo quidem iussione sua movet, & inducit herus famulum, si illi præcipiat, ut lædat graviter proximum. Quare is herus tenetur ad restitutionem damni illati, nisi ante damnificationem revocet imperiū. Et si qua opinio oppositum doceat, subiacet huic damnationi.

121. Deinde adulator adulatione sua quandoque movet, & inducit ad damnificationem proximi. Nam si furi adveniat occasio furandi, & Titius aduletur ei laudans artificium eius, & audaciam in furando, hac adulatione movet, & inducit furem ad inferendum damnum proximo. Et ita si fur non restituat, tenetur Titius ad restitutionem. Et si qua propositio doceat, non dari in Titio eam obligationem restituendi, illa subiacet huic damnationi.

122. Sed præcipue extenditur hæc damnatio ad eum, qui suo consilio movet, & inducit alium ad inferendum grave damnum proximo. Affirmant enim omnes Theologi cum S. Toma quæst. 62. art. 7. eiusmodi consulentem teneri ad restitutionem damni illati. Et ratio est manifesta. Tenetur enim restituere, quicumque est causa moralis damni illati: sed qui consilio suo movet, & inducit ad inferendum damnum proximo, est causa moralis damni illati: ergo tenetur ad restitutionem.

Th. Sen.

123. Et quidem S. Thomas loco cit. hæc verba habet, ex quibus non bene intellectis forte habuit anam errandi propositio damnata: *In alijs autem casibus enumeratis non semper obligatur aliquis ad restituendum. Non enim semper consilium, vel adulatio, vel aliquid huiusmodi, est efficax causa rapinae. Unde tunc solum tenetur consiliator, aut palpo, id est, adulator ad restitutionem, quando probabiliter æstimari potest, quod ex huiusmodi causis fuerit iniusta acceptio subsequuta.* Ex quibus verbis perperam inferes univèrsaliter, eum, qui præbet consilium de damnificatione proximi, non teneri ad restitutionem, cum oppositum consequens manifeste inferatur: tum quia cum dicit *non semper*, supponit, aliquando teneri. Tum etiam, quia iuxta S. Thomam tunc tenetur consiliator ad restitutionem, quando probabiliter æstimari potest, quod ex huiusmodi causa fuerit iniusta acceptio subsequuta: sed quando quis consilio suo movet, & inducit ad inferendum damnum proximo, probabiliter æstimari potest, quod ex causa eius consilij fuerit ea iniusta damnificatio subsequuta: ergo tunc tenetur consiliator ad restituendum.

124. Verum quidem est, quod in aliquibus casibus non tenetur consiliator ad restitutionem, quando scilicet consilium non movet, neque inducit ad damnificationem proximi, v. g. quando iniustus damnificator est iam omnino determinatus ad inferendum damnum proximo, si tunc superveniat consilium, hoc non inducit, neque movet.

ARTICVLVS II.

Quaestiones aliae enodantur.

SYMMARIVM.

Primus modus praebeendi consilium per simplicem suasionem, aut precationem. num. 125.

Secundus, per manifestationem artis occultae ad nocumentum. num. 126.

Tertius, proponendo motiuum, quod vehementer inclinatur ad nocumentum alterius. num. 127.

Quartus cum imperitus consulit Theologum, an teneatur restituere, & Theologus respondet contra ius, non teneri. num. 128.

Quintus, quando vi magna auctoritatis postulat aliquid iniquum. num. 129.

Sextus, cum quis determinate ad maius malum consulit, ut inferat minus. num. 130.

Septem quaestiones disputandae. num. 131. & seqq.

125. **V**arijs modis potest procedere consilium circa damnificationem proximi. Primo, cum quis per simplicem suasionem, suadet, ut inferat damnum Titio. Et eodem modo se habet res, quando datur consilium per modum precationis, aut petitionis.

126. Secundo, cum quis manifestat alteri occultam viam, aut artem damnificandi Titium, v. g. si quis ostenderet furi occultam ianuam, aut fenestram, per quam posset ingredi ad furandum, & quam fur omnino ignoraret. Item si quis patefaceret illi secretum magicum, per quod posset consequi furtum, vel damnificationem.

127. Tertio, cum consuleas proponit damnificaturum motiuum, quod attendit eius inclinationem, & passionem valde illum urget, ut cum quis viro nobili, & honoris humani ambitioso proponit id motiuum, quod iuxta leges duellorum erit contra suum honorem, si non occidat Titium.

128. Quarto, cum aliquis homo imperitus consulit confessarium, aut Theologum, an teneatur in tali casu restituere, & Confessarius, vel Theologus contra ius, & fas respondeat illum non teneri ad restitutionem.

129. Quinto, cum quis fretus efficacia suae intercessionis, vel propter magnam suam auctoritatem, vel propter multam familiaritatem, postulat a Iudice, ut dicat ius pro Titio contra Sempronium, licet ius huic suffragetur, non illi. Quo pacto hodie plurimae fiunt intercessiones iniquae, tanto persuasionis pondere, ut non semel trahantur Iudices ad manifestam iniquitatem.

130. Sexto, cum quis determinato ad maius malum consulit, ut inferat aliud minus malum: & hoc fiat dupliciter vel respectu eiusdem subiecti, ita ut volenti occidere Titium consulat quis, ne occidat, sed vulneret leuiter. Vel respectu diversorum subiectorum, ut si volenti occidere Titium consulat quis, ut vulneret famulum eius.

131. Ex quorum consiliorum diversitate variae exoriuntur quaestiones. Prima est, an qui revocat consilium simplex (quale propositum primo loco) teneatur adhuc ad restitutionem? Secunda, an qui revocat consilium, in quo manifestaverat speciale artificium damnificandi, maneat liber ab onere restituendi? Tertia est, in qua idem inquiritur de eo, qui praebuit consilium

lium tertio modo, scilicet proponēdo motiuum, quod valde urget operaturum. Quarta, an Confessarius consulens imperitè contrarius, quod liceat non restituere, teneatur ipse Confessarius ad restitutionem tamquam præcipuus debitor? Et quid, si revocet id consilium doctrinale?

132. Quinta quæstio est, an qui magno pondere intercessionis consulit, aut postulat à Iudice, vt ius dicat pro eo, cui iura non suffragantur, teneatur ad restitutionem damni illati? Et quid, si revocet, vel debito modo exponat suam intercessionem. Sexta, an qui consulit minus damnum proximi ei, qui intendebat inferre maius, teneatur ad restitutionem? Septima, an ei, qui intendebat inferre maius damnum Petro, illicitum sit consulere, vt inferat minus damnum inferendum Paulo, & consulens teneatur ad restitutionem? Et in his omnibus quæstionibus inquiritur etiam, an pars excusans ab onere restituendi subijcitur huic damnationi.

ARTICVLVS III.

Quatuor priores quæstiones expediuntur.

SVMMARIVM.

Qui revocat consilium simplex de damno inferendo, non tenetur restituere. num. 133.

Hæc sententia non subiacet damnationi. num. 134.

Quid dedit consilium damnificandi, ostendens occultum artificium ad id, quamvis revocet consilium, tenetur restituere. num. 135.

Opposita opinio subiacet damnationi. num. 136.

Qui dedit consilium nocendi proponens motiuum inclinans, quamvis revocet consilium, tenetur restituere. num. 137.

Et proponitur casus. num. 138.

Ratio conclusionis. num. 139.

Et opposita opinio subiacet damnationi. num. 140.

Quando imperitus consulit Theologum, an teneatur restituere, & Theologus respondet culpabiliter aliquid iniustum, Theologus tenetur restituere, & imperitus non, nisi ratione rei accepta. num. 141.

Si vero Theologus revocet consilium, non tenetur. Ibid.

Ratio prioris partis conclusionis. num. 142.

Ratio posterioris partis. num. 143.

Eadem doctrina extenditur ad Regios consiliarios. num.

133. **Q**uod attinet ad primam quæstionem, assero, eum, qui revocat consilium simplex de damno inferendo, sive id consilium fuerit per modum suasionis, sive per modum precatationis, non teneri restituere. Et nota, vocari consilium simplex, quod nullum proponit motiuum, sed quasi imperativo modo, v.g. *Occide illum, Furare illum suppellectilem*, &c. Pro hac conclusione stat Petrus Navarra lib. 3. de ^{Navarra} rest. cap. 4. num. 27. P. Ioannes Prepositus 3. part. quæst. 4. de Irregu- ^{Præp.} ^{Taner} ^{Diana} latit. P. Taneerus 2.2. disp. 4. sect. 6. dub. 14. num. 394, & alij, quos refert, & sequitur Diana 3. part. tract. 5. miscellan. resol. 83.

134. Hinc fit, hanc sententiam non subijci huic damnationi. Patet. Huic enim damnationi subiacet, qui dixerit, illum, qui movet, & inducit ad inferendum damnum, non teneri restituere: sed hæc sententia id non dicit ergo non subijcitur. Constat

tar minor. Nam consilium simplex revocatum non movet, neque inducit ad damnificandum; quia executor damni non infert illud propter tale consilium simplex, cum iam sit revocatum, & annullatum, nec moraliter perseverat ad influendum in delictum.

135. Secunda quæstio est, an qui præbuit consilium damnificandi, ostendens occultum artificium inferendi damnum, v. g. ostendens secretum artis magicæ, si postea revocet consilium, sequatur tamen effectus damnificationis, teneatur restituere? In qua quæstione dicendum est, cum consiliatorem teneri ad restitutionem. Ita P. Lessius de iust. cap. 13. dubit. 3. num. 16. Lugo Card. tom. 1. de iust. Disp. 19. sect. 2. n. 37., & alij. Et ratio est evidens. Ille enim quamvis revocet consiliū, non propterea aufert causam, quam posuit, ostendendo illi occultum artificium nocendi ergo eiusmodi consiliator manet causa moralis eius damnificationis, & consequenter tenetur restituere. Confirmatur ex P. Lessio ubi supra. Nam qui furenti præbet arma, ut inimicum occidat, quamvis postea, præbeat consilium non occidendi, reus est damnificationis secutæ, dum re ipsa non abstulerit arma: ergo qui consuluit damnificationem, ostendendo artificium nocendi, reus erit damnificationis; dum illud artificium non impeditur: cum ergo per revocationem consilij non impediatur re ipsa usus illius artificij ostensi ad nocendum, manet ille obnoxius oneri restituendi.

136. Et hinc clare constat, oppositam opinionem (si forte aliqui eam docuerint) manere subiectam huic damnationi. Etenim ea propositio subiecta manet huic damnationi, quæ docet non teneri restituere

illum, qui movet, & inducit ad inferendum damnum: sed præfata opinio id docet: ergo subiecta manet huic damnationi. Probatur minor: est enim evidens, illum consiliatorem movisse, & induxisse præfato modo ad inferendum damnum; & per solam revocationem consilij non abstulisse eum influxum movendi, & inducendi: ergo opposita opinio docet non teneri ad restitutionem illum, qui re ipsa movet, & inducit,

137. Tertia quæstio est, an quando consulens damnificationem proponit damnificaturo motivum, quod attentata eius inclinatione, & passione vrget illum ad executionem damni, si is revocet consilium, tenetur ad huc restituere. Quod quidem plerumque accidit in hominibus mundani honoris ambitiosis in occasionibus, quæ occurrunt servandi execrandas leges duellorum.

138. In quibus, & similibus casibus dicendum est, consiliatorem teneri restituere, quamvis revocet consilium datum. Sedebant Granatæ duo adolescentes nobiles vinculo amicitiae coniunctissimi, confabulabanturque familiariter; cum unus eorum alterum galero suo leviter percussit fere per ludum. Et cum ea levius percussio nullum generavisset fastidium percusso, accessit tertius alius, dixitque iuveni percusso, ut advertere iuxta mundi leges se mansisse *oneratum*, (sic enim vocant eum, qui patitur ignominiam, quam iuxta mundanas leges debet vlcisci) & huius tertij pessima insinuatio ita corruptit vinculum amicitiae, ut percussus statim provocaret alterum ad duellum. In quo conflictu provocator læthale vulnus accepit. Alter vero amicitiae memor complexus amicum, super humeros suos illum portavit in domum eius, & vulne-

Lessius.
Lugo.

Less.

ratus ante mortem iuridice declaravit, nolle se percussorem vlli supplicio addici. Qui eventus ostendit, quam vehementer influat consiliator, qui eiusmodi motivum proponit. Quare etiam si ante executionem duelli conaretur suadere, ne provocaret alterum, nihil proficeret, ut liber maneret ab onere restituendi.

139. Præfata conclusio eodem argumento nititur, ac præcedens. Nam quamvis consiliator conetur suadere omissionem damnificationis, ad huc persistit influxus illius motivi vrgentis, virtute cuius operatur ille, qui damnum infert. Et ideo pro ea conclusione stant Authores, qui pro antecedendi, quod etiã expressit Mag. Tapia tom 2. Catenæ, lib. quæst. 29 art. 2. num. 7. Et cum dicimus *motivum vrgens*, non intendimus excludere motivum minus vrgens, si hoc tale sit, ut moveat, & inducat ad crimen patrandum: motivum enim est satis vrgens, quando aptum est movere, & inducere.

140. Et inde infertur propositionem, quæ oppositum doceat, contineri sub hac damnatione. Etenim quamvis ille, qui dedit consilium, & proposuit motivum, revocet consilium, per manet in suo vigore motivum; atque adeo per illud motivum movet, & inducit ad nocendum: propositio ergo, quæ docebit, illum non teneri restituere, docebit, eum, qui movet, & inducit ad damnificationem, non teneri restituere: quæ propositio manifeste, subiacet damnationi.

141. Quarta quæstio est, an quando homo imperitus consulit confessarium, vel Theologum, an teneatur restituere, & consiliarius respondeat aliquid iniustum, sive ex malitia, sive ex ignorantia vincibi-

li, & culpabili, teneatur iste restituere tamquam principaliter obligatus? Et quid si revocet consultum suum? Lugo Card. tom. 1. de iust. disp. 19. sect. 2. num. 35. asserit, solum consiliarium tamquam principaliter obligatum teneri ad restitutionem, non vero imperitum illum hominem, qui à Doctore accepit consilium, nisi ratione rei extantis, aut in qua factus est ditior. Et num. 37. addit cum Lessio citato, si is Doctor revocet consultum, sic non teneri ad restitutionem. Quod etiam docet Tapia vbi supra num. 8. Et communis.

142. Quæ assertio vera est, & tenenda quoad utramque partem. Prima quidem, quia ille imperitus homo manet invincibiliter ignarus obligationis restituendi; cū fecit totū, quod debuit consulendo Doctorem, circa quæ ipse non tenetur scire. Et si qua fuerit opinio, quæ doceat oppositū, & conetur suadere, eum Doctorem manere liberum ab onere restituendi, subiecta manebit huic damnationi; cum certum sit, eum Doctorem movere, & inducere culpabiliter ad damnificationem, quæ stat in omissione restitutionis debita.

143. Secunda etiam pars est certa. Nam si Doctor ille, qui dedit consilium, seriò persuadeat, falsam esse doctrinam, quam illi imperito prius tradiderat, iam ex parte illius nihil est, quod influat in eam damnificationem. Et sic verum est, quod per revocationem consulti desinit movere, & inducere ad damnificationem. Et ideo hæc secunda pars non subijt damnationem.

144. Quæ dicta sunt de Theologo cōsulente operationes iniustas, intelligenda etiam sunt, & præcipue de Regis consiliarijs, cum consulunt Regi bellum iniustum, aut gbellam iniquam, aut actionem con-

Tapia.

Lugo.

Less.

Tapia.

tra

tra immunitatem Ecclesiasticam. Rex enim, si post debitam consultationem virorum Doctorum, ex consilio eorum decernat aliquid iniustum, ipse non teneatur restituere, cum non teneatur scire, & præstet debitam diligentiam ad sciendum, quid oporteat. Ipsi verò consiliarii, qui sive ex malitia, sive ex ignorantia culpabili consulunt rem iniustam, tenentur omnem damnificationem resarcire.

ARTICVLVS IV.

Tres alie quæstiones enodantur.

SVMMA RI VM.

An qui per intercessionem consulit Iudici, vt ferat sententiam iniquã, teneatur restituere? num. 145.

Conclusio affirmativa probatur. num. 346.

Ad quid, si intercessione reuocaueris? num. 147.

An qui inducit ad minus damnum proximi, iuste operetur, nec teneatur restituere? num. 148.

Conclusio affirmativa roboratur auctoritate Sanctorum Patrum. num. 149.

Qui consulit minus malum, consulit conditionaliter. num. 150.

Si potest consilio impedire omnino damnum, peccat consulendo minus damnum, & tenetur restituere. num. 151.

Obiectio ex iure canonico. num. 152.

Explicatio textus. num. 153.

Quomodo qui consulit minus damnum, non sit causa moralis damni? num. 155.

An sit paritas à consulente minus damnum ad exequentem illud? num. 156. seq.

Quo sensu dicatur minus malum

vere esse malum? num. 158. & seq.

Quomodo intelligatur, non licere petere, quod alius nequit iuste facere? num. 160. & seq.

An eum, qui vult nocere Titio, liceat inducere, vt inferat minus nocumentum Sempronio? num. 162.

Conclusio negativa statuitur, & probatur. num. 163.

Limitatur primo, in casu quo ille tertius teneatur subijcere se illi damno minori. num. 164.

Limitatur secundo pro casu, quo passurus minus damnum non sit rationabiliter invitus. num. 165.

Limitatur tertio pro casu, quo fur velit furari à Petro, & illi suadeas, vt furetur ob altero, cui minus noceat, non determinando personam. num. 166.

Alia quarta limitatio examinatur. num. 167.

145. **Q**uinta quæstio est, an ille qui magno pondere intercessionis consulit iudici, vt ferat sententiam iniustam, teneatur restituere damnum illatum? Et quid, si reuocet intercessionem, aut illam debito modo exponat? v.g. si vir in magna dignitate constitutus, vel à quo maxime dependet Iudex, vel à quo ipse Iudex timet vehementiã iræ, si non annuat eius postularis, postulat à Iudice sententiam iniquam, teneatur resarcire damnum ortum ex sententia Iudicis?

146. Et dicendum est sine dubio, teneri. Quæ assertio est iuxta mentem omnium Theologorum. De quo videndi Authores citati. Et ex hac damnatione manifeste constat: iuxta quam ille tenetur restituere damnum illatum, qui movet, & inducit ad illud inferendum: sed qui sic postulat à Iudice ini-

quam sententiam, mover, & inducit, ad illud damnum inferendum: ergo ille tenetur restituere iuxta prescriptum huius damnationis.

147. Si autem vel iniquam intercessionem revocaverit, vel in prima intercessione serio declaraverit, suam intentionem esse, ne Iudex transfiliat meras iustitiae, non tenetur ad restitutionem. Ita Authores supra citati. Et ratio est clara: quia ea intercessio revocatione ipsa definit influere, atque adeo iam non inducit, neque movet ad sententiam iniustam; & consequenter non continetur sub hac damnatione. Præterea, si ab initio declaravit, nihil petere iniustum; sed id solum, quod ex mera gratia potest Iudex operari, sic ea intercessio non intendit damnum proximi, neque inducit ad illud.

148. Quæstio sexta est, an qui movet, & induit ad minus damnum proximi illum damnificationem, qui omnino est determinatus ad maius damnum inferendum eidem, teneatur restituere, & continetur sub hac damnatione? In qua quæstione assero, illum, qui ita movet, & inducit ad minus damnum, non teneri restituere, quin potius operari, quod licitum, & honestum est, scilicet quando non est in potestate eius omnino impedire damnificationem. V.g. Si quis omnino est determinatus occidere Petrum, licite possum illi persuadere, ut non auferat vitam, sed contentus sit auferre substantiam temporalem per furtum. Pro hac sententia stant Innocentius, Ostiensis, Ioannes Andreas,

Innoc.
Ostiensis.
Andreas
Abbas.
Anchar.
Cardin.
Adrianus

Abbas, Ancharranus, Cardinalis, Adrianus, Angelus, Sylvester, Caeteranus, Armilla, Ioannes de Medina, Sotus, Navarus, Veracruz, Corduba, Barth. de Medina, Nie-

va, Navarra, Matienço, Enriquez, Molina, Silva, Aragon, Carbo, Graffis, Ludov. Lopez, Rodriguez, Vega, & Pereira, quos refert, & sequitur P. Thomas Sanchez lib. 7. de Matrim. disp. 11. num. 15. Item docent P. Lessius de iust. cap. 13. dubit. 3. num. 19. Lugo Card. tit. 1. de iust. disp. 19. sect. 2. num. 44.; & est valde communis contra alios oppositum opinantes.

149. Hanc conclusionem roborat P. Thomas Sanchez, ex testimonio S. Augustini, quod refertur in cap. *Si quod verius*. 33. quaest. 2. ubi de volenti occidere uxorem, ut fruëretur alia muliere, ait: *Si facturus est, quod non licet, iam faciat adulterium, & non faciat homicidium: ut vivente uxore sua alteram ducat, & non humanam sanguinem fundat.* Probat etiam ex S. Epiphano lib. 2. contra hæreses, hæres. 61., & ex S. Gregorio lib. 32. Moral. cap. 18., & ex S. Chrysostomo homil. 27. ad pop. Antioch., & ex S. Ambrosio lib. 1. de Abraham. cap. 6. & ex S. Thom. quaest. 1. de Malo art. 5. ad 14., & iterum ex S. Augustino lib. de Mendacio cap. 7.

150. Ratio est manifesta. Nam qui intendenti occidere Petrum, suadet, ut non auferat vitam, sed pecuniam, non inducit illum, ut auferat pecuniam, sed actu conditionali suadet, ut si aliquod Petro damnum illaturus sit, non fiat in vita, sed in pecunia. Deinde quia qui suadet, ne Petrus patiatur detrimentum vitæ, sed ad summum pecuniæ, recte gerit negotium Petri, cui si daretur optio alterutrius damni infalibilibiter inferendi, eligeret potius ablationem pecuniæ, quam vitæ. Et propterea Petrus debet grates agere huiusmodi suasori.

151. Dixi. *Quando non est in potestate suadentis impedire omnino dam-*

Angelus
Sylvest.
Caeteranus
Armilla
Medina
Sotus
Navarra
Veracruz
Corduba
Medina
Nica
Navarra
Matien.
Enriquez
Molina
Silva
Aragon
Carbo
Graffis
Lopez
Rodrig.
Vega
Pereira
Tho Sanchez
Lessius
Lugo

S. Aug.
S. Epiph.
S. Greg.
S. Chrysost.
S. Amb.
S. Thom.
S. Aug.

damnificationem: quia si consilio suo potest impedire omnino damnificationem, peccat graviter suadendo minus damnum, & tenetur restituere. Non quia teneatur ex iustitia impedire damnificationem (homo enim privatus non tenetur ex iustitia, sed solum ex charitate eam impedire) sed quia cum possit impedire, suadet illud damnum minus; tunc enim illa suasio non est conditionalis: non enim dicit, *si infallibiliter illarurus es damnum maius*, cum supponamus posse fieri, quod ea damnificatio suasio impediatur. Et fortasse hoc solum est, quod intendunt Authores negantes licitum esse consulere minus damnum proximo.

152. Obijcies primo. In cap. *Super eo. de Usuris* dicitur: *Multo magis prohibendus est quis, ne etiam pro redimenda vita captivi, usurarium crimine involvatur.* Ex quo sic efformatur argumentum: maius damnam est occisio captivi, quam crimen usurae; sed non licet consulere usuram pro vitanda occisione captivi: ergo non licet consulere minus damnum ad avertendum maius.

153. Respondeo, illicitum esse facere malum, ut veniat bonum; licitum vero, determinatum ad unum, e duobus malis induci ad hoc, quod faciat minus malum. Itaque nemo potest committere crimen usurae pro redimenda vita captivi; hoc enim est, quod prohibetur in eo cap. *Super eo.* Si vero Titius firmiter apud se statuisset, unum e duobus patrare, vel occidere captivum, vel usuras admittre, licitum est, eum inducere, ne occidat, sed contentus maneat admisione usurarum.

154. Obijcies secundo. Qui est causa moralis damni, tenetur restituere: sed qui inducit ad minus malum, est causa moralis illius: ergo tenetur restituere.

155. Respondeo, eum, qui inducit ad minus malum, sub conditione quod alter firmiter statuerit facere maius, non esse causam moralem damni, sed potius causam moralem melioris fortunae proximi; cui multo melius est, pati minorem calamitatem, quam maiorem.

156. Obijcies tertio. Eodem modo se habet quoad peccatum, consulens, & exequens: sed qui exequitur minus malum, peccat exequendo: ergo eodem modo peccat, qui consulit illud.

157. Respondeo, negando maiorem: nam diverso modo consulitur, ac mandatur executioni. Consulitur enim sub conditione, quod delinquens nolit desistere a maiori damno; executio autem damni absoluta est, neque capax eius conditionis. Et quidem in potestate exequentis est utrumque malum omittere; in potestate autem consulentis non est retrahere ab utroque malo.

158. Obijcies quarto. Minus malum adhuc verè est malum: sed non licet inducere ad malum: ergo non licet inducere ad minus malum.

159. Respondeo, concessa maiori, distinguendo minorem: non licet inducere ad malum [sub conditione, quod quis statuerit inferre maius malum,] nego; [absolute, & sine ea conditione,] concedo.

160. Obijcies quinto. Non licet petere, quod alius nequit iuste facere; sic enim non licet petere a malefico, quantumvis parato, ut maleficium maleficio solvat; quia ei non licet id facere absque peccato: sed damni illator non potest inferre iuste illud minus damnum: ergo neque potest peti ab illo, ut fiat.

Ref.

161. Respondeo distinguendo minorem: non licet petere [absolute] quod alius nequit iuste facere, concedo: non licet petere [sub conditione, quod vnum è duobus malis faciendum sit, ad hoc vt fiat minus malum,] quod alius nequit iuste facere, nego. Id enim non est petere, quod fiat illud malum, sed quod ex duobus malis eligatur minus. Et ex his patet, hanc inductionem ad minus malum, modo explicato, non contineri sub hac damnatione.

162. Quæstio septima est, an eum, qui firmiter statuit inferre maius damnum Titio, liceat inducere, vt inferat minus damnum Sempronio? Et conveniunt omnes Theologi, id esse illicitum, contra iustitiam, & ita consulentem teneri ad restitutionem. Ita Sorus, Aragon, Salon, Navarra, Carbone, Ludovicus Lopez, Graffis, Rodrigue, & Vega, quos refert, & sequitur P. Thomas Sanchez, lib. 7. de Matrim. disp. 11. num. 24. P. Molina tom. 2. de iust. disp. 339. qui etiam citat Angelum, Sylvestrum, Navarrum, & Caietanum. Item P. Lessius de iust. cap. 13. dubitat. 3. num. 20.

Sorus.
Navarra.
Aragon.
Salon.
Carbone.
Lopez.
Graffis.
Rodrig.
Vega.
Tho San.
Molina.
Angel.
Sylvest.
Navarr.
Caietan.
Lessius.

163. Ratio conclusionis est, quia quamvis licitum sit consulere minus malum, id intelligitur esse licitum, dum modo non sit in præiudicium tertij. Et ita si volenti furari à Titio centum aureos, suadeas non furari ab eo eam quantitatem, sed à Sempronio quinquaginta, iam determinas furem in præiudicium Sempronij, & es causa moralis damnificationis eius; atque adeò teneris restituere, si fur non restituat. Deinde quia Sempronius habet ius, ne tua iussione, aut consilio illi damnum inferas: quod ius violaturo eo consilio, postulatque satisfactionem.

164. Hæc tamen conclusio patitur limitationes aliquas. Prima est, in casu, quo ipse tertius teneatur subijcere se illi damno minori, ne alter patiatur illud maius. V.g. Si quis intendat occidere Regem, & Ioannes videat malefactorem non posse deterreri à tali facinore, poterit illi suadere, ne occidat Regem, sed famulum eius; quia famulus tenetur exponere vitam pro bono publico.

165. Secunda limitatio est pro casu, quo passurus minus damnum non sit rationabiliter invitus. V.g. Si fur velit subripere à Petro quantitatem magnam, per quam reducendus est Petrus ad extremam necessitatem, tum potest illum inducere, vt subripiat aliquantulum à Paulo prædivate: nam in eo casu Paulus non est rationabiliter invitus, eo quod teneatur prospicere, ne Petrus incidat in extremam necessitatem.

166. Tertia limitatio est pro casu, quo fur velit furari à Petro, & illi suadeas, ne noceat Petro, sed alteri, nullam determinando personam, nempe vt illi damnum inferat, cui minus nocebit. Vt si velit furari à Petro paupere, & suadeas, ne ab eo furetur, sed ab aliquo divite indeterminate. Quæ tres limitationes sunt ad mentem P. Thomæ Sanchez, vbi supra.

167. Quartam limitationem addit Lugo Card. tom. 1. de iust. disp. 19. sect. 2. num. 46., scilicet pro casu, quo fur velit inferre damnum vtrique homini, vel alterutri ex duobus, nec super est spes avertendi illum ab vtroque, potes aperire illi veritatem speculativam, dicendo: Maius peccatum est furari ab hoc viro pauperrimo, quam ab illo viro prædivate. Cuius asserti rationem reddit. Quia per hoc solum explicas illi veritatem quamdam certissimam. Quod scilicet:

scilicet maius peccatum, & malum sit hoc, quam illud: nemo autem potest rationabiliter esse inuitus, aut conqueri, quod veritatem vilem, & honestam explices indigenti; nam licet Petrus ius habeat ad rem suam, non tamen habet ius, ut non explices proximo veritatem honestam. Et ex dictis constat, quæ opinio in hac quaestione subiaceat, & quæ non subiaceat, damnationi.

DISERTATIO XXIV.

An litus sit contractus Mohatra respectu eiusdem personæ cum pacto de retrovendendo.

SUMMARIVM.

Triplex est pretium, summum, medium, & infimum. num. 1.

Qui emit infimo pretio, potest vendere summo; & qui vendit summo, potest emere infimo. num. 2.

Explicatur, in quo consistat Mohatra. num. 3.

Ille contractus est iniquus. num. 4.

In quo consistat iniquitas eius contractus? num. 5.

Quam merito damnatus sit is contractus. Et explicatur damnatio. n. 6.

1. **P**ropositio 40. ex damnatis hæc est. Contractus Mohatra licitus est, etiam respectu eiusdem personæ, & cum contractu retrovenditionis prævie inito cum intentione lucri. Pro cuius intelligentia præmitto priano cum communi sententia, pretium iustum aliud esse summum, aliud medium, & aliud infimum, v.g. Si res in summo pre-

tio valeat decem argenteos, in medio novem, & in infimo octo.

2. Præmitto secundo, ea, quæ quis emit infimo pretio, posse vendi summo, dummodo non excedantur limites iusti pretij. Quod vique adeo verum est, ut si quis emat à Petro merces summo pretio, & postea emptor necessitate pressus vendat illas pretio infimo intra latitudinem iusti pretij, & sciat Petrus illas vendi eo infimo pretio, potest Petrus, qui illas vendidit summo pretio, emere illas infimo. Et ratio est: quia licet Petrus eas vendiderit summo pretio, non amittitius emendi, quod habent cæteri emptores: & sicut cæteri possunt illas emere infimo pretio, ita & Petrus, qui illas vendidit summo.

3. Hinc oritur quaestio, an licitus sit contractus, quem vocant Mohatra? Qui ita solet fieri. Petrus eget pecunijs, & vadit ad Ioannem mercatorem, ut sibi eas mutuet: respondet Ioannes, se non habere pecunias mutuandas, suadetque Petro, ut emat credito merces summo pretio, cum pacto tamen retrovendendi infimo pretio pecunia numerata, & hoc modo Petrus accipit pecunias, quas desiderabat, sed cum detrimento suo, & lucro Ioannis Mercatoris. Inquiritur itaque, an hic contractus sit illicitus inuitus cum pacto retrovenditionis.

4. Dicendum est, illum contractum esse illicitum. Ita P. Molina ^{Molina} tom. 2. de iust. disp. 310. §. *Observa* ^{Leij.} P. Lessius de iust. cap. 21. num. 130. ^{Lugo.} illis vltimis verbis: *Non tamen potest illum ad hoc cogere, sed debet omnino liberum relinquere.* Et Lugo Card. tom. 2. de iust. disp. 26. sect. 13. nu. 205. illis verbis. *Dum tamen & pretio iusto vendat, & emat; & pactum talis retrovenditionis non præcesserit.* Qui Authores multos alios citant.

Ratio